

NAGY-KÜKÜLLŐ VÁRMEGYE

1908-IK ÉVI

KÖZIGAZGATÁSI, ÁRVA- ÉS
GYÁMHATÓSÁGI ÁLLAPOTÁRÓL

ELŐTERJESZTETT

ALISPÁNI JELENTÉS

SEGESVÁR,
NYOMATOTT BECSEK D. FIA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN
1909.

NAGY-KÜKÜLLŐ VÁRMEGYE

1908-IK ÉVI

KÖZIGAZGATÁSI, ÁRVA- ÉS
GYÁMHATÓSÁGI ÁLLAPOTÁRÓL

ELŐTERJESZTETT

ALISPÁNI JELENTÉS

SEGESVÁR,

NYOMATOTT BECSEK D. FIA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1909.

Tekintetes Törvényhatósági Bizottság!

Az 1886. évi XXI. t.-c. 68. §-ának rendelkezése folytán van szerencsém az elmúlt 1908. év közigazgatási, árva- és gyámhatósági állapotáról, valamint a vármegye tiszti karának működéséről a következőkben beszámolni.

I. Törvényhatósági élet.

Vermegyénk községeinek közegészségügyi beosztása és a körorvosi körök száma, mely a körorvosi intézmény 1877. évben történt létesítése óta változást nem szenvedett volt, az időközben megszorodott vármegyei népesség és a megváltozott életviszonyok folytán többé nem felelvén meg, törvényhatósági bizottságunk 18873—1904. és 346,—5703/1905. jegyzőkönyvi számú közgyűlési véghatározataival a vármegyét 15 közegészségügyi körbe osztotta be, mely közgyűlési véghatározatok jogerőre is emelkedtek. Dacára ennek, az új közegészségügyi körök körorvosokkal betölthetők még nem voltak, mivel a körorvosok fizetését megállapító véghatározatok a községek egy része által beadott felebbezések és a közigazgatási bíróság döntése folytán 1908. évben sem emelkedtek jogerőre. A közigazgatási bíróságnak döntése, mely a körorvosok fizetését megállapító véghatározatokat megsemmisítette, lehetetlenné látta tenni vármegyénkben a 15 körorvosi álláshoz szükséges fizetés és járandóság előteremtését, mivel nem a vármegye összes községeinek vagyoni erejükhez képest az összszükséglethez való hozzájárulását engedélyezte, hanem kimondotta, hogy az egyes közegészségügyi

körhöz tartozó községek a körorvosi fizetést megtéríteni tartoznak; egynémely közegészségügyi körhöz tartozó községek pedig szegénységük miatt erre képtelenek lévén, már nem is reménykedtem, hogy vármegyénkben a közegészségügyi szolgálatot a követelményeknek megfelelően rendezni lehessen, míg biztos tudomást nem szereztem, hogy az állam a közegészségügyi szolgálatot országszerte rendezni fogja.

A közegészségügy rendezéséről szóló 1908. évi XXXVIII. t. c. ugyanis, mely október hó 1-én lépett életbe, alapul vette a körorvosi körök beosztásánál a jogérvényesen már létező körorvosi köröket, a mennyiben az említett t. c. kívánalmainak megfelelnek s miután vármegyénkben a 15 körorvosi kör végérvényesen már meg volt állapítva és a körök beosztása megfelelt, azok fentartása biztosítva van. A körorvosok fizetését illetőleg ezen t. c. úgy intézkedik, hogy a körorvosi fizetéseket az állam hordozza. Így azon kedvező helyzetbe jutottunk, hogy a körorvosi körök betöltése iránt a szükséges lépéseket megtehettem és reményelem, hogy a jövő évben az összes körök már be lesznek löltve.

Ez alkalommal beszámolni kívánok a vármegyei távbeszélő-hálózat létesítése ügyéről is és tájékoztatást nyújtani az ezen ügyben eddig történetekről.

Nagy-Küküllő vármegye, a haladó kor követelményeinek kényszerítő hatása alatt, a közigazgatás, közgazdaság és kereskedelem fejlesztése céljából, a vármegyei távbeszélő-hálózat felállítása érdekében a kezdő lépéseket 1901. évben megtette és a kolozsvári m. kir. posta- és távirdaigazgatóság által elkészített hozzávetőleges terv és költségelőirányzat alapjául vétele mellett, a két rend. tan. város és az összes vármegyei községek képviselőtestületei az adókulcs alapján őket terhelő 120000 korona készpénz összeget meg is szavazták. A vonatkozó községi képviselőtestületi véghatározatok 1903. évben a törvényhatósági bizottság által tárgyalattak és jóváhagyattak. Ezután megkeresetetett a kolozsvári posta- és távirdaigazgatóság a végleges terv és költségvetés elkészítésére, mely a következő években el is készítettvén, ezen végleges költségvetés szerint az állami hozzájáruláson felül a vármegyét terhelő építési összeg 139000 koronában állapítottatott meg s egyuttal jeleztetett, hogy a vármegye ezen építési költségeken kívül a távbeszélő-hálózat

fenntartási költségei címén is évi több ezer koronát köteles fizetni. Miután sem a 139000 korona építési költség akkor a városok és községek által megszavazott hozzájárulási összegből fedezetet nem nyert, sem pedig a kért fenntartási költségekre megfelelő alap hiányában és tekintve a községek nagyobb részének túlterhelhetését, fedezet nem állott rendelkezésre és nem is volt várható, a távbeszélő-hálózatnak vármegyénkben leendő létesítése kizártnak látszott.

Az 1907. év folyamán a törvhat. közgyűlés a főispán elnöklete alatt egy szűkebb körű bizottságot küldött ki a vármegyei távbeszélő hálózat létesítése iránti további lépések megtétele céljából. A kiküldött bizottság határozatából újból megkerestetett a kolozsvári m. kir. posta- és távirtda-igazgatóság, a távbeszélő-hálózat tervének, költségvetésének és a fenntartási összeg részletes megállapítására azon kéréssel, hogy a részletes terv elkészülte után a kiküldött szűkebb körű bizottság ülésében azt egy delegálandó szakértőjével adassa célé. 1908. évi május hó 8-án ezen bizottság ülésében végleg megállapított, hogy a vármegye közönsége a 139000 K készpénz építési költségen felül köteles még évi 16500 korona fenntartási összeget fedezni.

A városok és községek által 1903. évben megszavazott és nagyobb részt be is fizetett 120000 korona hozzájárulási összeg az időközi kamatokkal az 1908. év végéig 140000 horonára emelkedett és így a hálózat építési költsége fedezettel bír, a 16500 korona évi fenntartási összeg azonban fedezetet nem találván, elhatározta a törvhat. közgyűlés, hogy ezen gátló körülményen az által segít, hogy az évi 16500 korona fenntartási összeget a vármegyei útalaphól megszavazza azon föltétel alatt, ha a magas kormány az útalapnak ezen összeget évi államsegélyként visszatéríti. A vármegyének ezen kérése fölött a kereskedelemügyi miniszter úr azonban még nem döntött.

Hosszu tárgyalások és sok utánjárás után végre sikerült a Segesvár—szentágotai h. é. vasutnak 1908. szeptember hó 1-étől állami kezelésbe való átadását kieszközölni és így nemcsak a forgalom fenntartását, hanem annak lehető fokozását is biztosítani, miáltal ezen vasutat terhelő 673,636 K 64 f. tartozásának lefizetése után ugy a törvényhatóság, mint a községek tulajdonában levő elsőbb-

ségi részvények után bizonyos % jövedelemre is számíthatnak. Remélhetőleg a Nagyszeben—szentágotai h. é. vasut a jövő év folyamán ki fog építtetni és a forgalomnak átadatni, a mikor is a kormányhatóságilag jóváhagyott megállapodások szerint a Segesvár—szentágotai és Nagyszeben—szentágotai h. é. vasutársaság fusiónál és a fusionált vasut bruttó jövedelme 48—50 % ának az elsőbbségi részvények tulajdonosai részére való átengedése mellett állami kezelésbe megy át.

Megemliteni kívánom, hogy október hó 1-ső napjaiban Apafi Mihály erdélyi volt fejedelemnek, annak neje, fia és menyé hamvait az almakeréki ev. luth. templom sekrestélye alatti sírboltban megtalálták. A kormány azonban, hová az esemény a föltalálók által bejelentetett, az év végéig intézkedést nem tett.

A törvényhatósági bizottság által rendszeresített 2-ik közhalmi szolgabírói állást belügyminiszter úr 129431—1907. szám alatt január hó 13-án engedélyezvén, ezen állás a segesvári járási szolgabíró Dr. Apáthy László áthelyezése által töltetett be, kinek helyébe Révay György medgyesi szolgabíró helyezettetett át és ennek helyébe Dr. Báró Apor Sándor közigazgatási gyakornok helyettesítettetett. Az 1908. évi június hó 3-án tartott rendes tavaszi közgyűlésben pedig Dr. Báró Apor Sándor medgyesi járási szolgabírói állásában véglegesítettetett, amennyiben egyhangulag szolgabírónak megválasztatott.

Dr. Báró Apor Sándor szolgabírónak történt helyettesítése folytán üresedésbe jött közigazgatási gyakornoki állásra helyettesítettetett az addig díjtalan gyakornok ifj. Lendvay Sándor, ki Dr. Br. Apor Sándor véglegesítésével rendes díjas gyakornoknak nevezetett ki. Binder Mihály szentágotai járási és ifj. Lendvay Sándor segesvári járási közig. gyak. állásukról való lemondása 1908. évi október hó 31-ével főispán úr által elfogadtatott.

Pallós József várm. levéltárnok az 1908. évi október hó 13-án tartott közgyűlésen nyugdíjaztatván, helyébe Kiss Gábor központi közig. gyak. nevezetett ki.

A fentiek szerint megüresedett 3 közig. gyakornoki állásra kinevezetett 1908. évi december hó 29-én Dr. Teleki Jenő a központi, Gutt János a segesvári és Graeser György a szentágotai járásba.

Mantsch János medgyesi közig. gyak. tényleges katonai szolgálatainak teljesíthetése végett, állásának fentartása mellett, 1908. évi október hó 1-étől egy évre szabadságoltatott.

Dr. Grafi Károly helyettesített köhalmi jár. orvos 1908. évi május hó 7-én főispán úr által ezen állásában véglegesített.

Belügyminiszter úr jóváhagyta a törvényhatósági bizottságnak június havában tartott közgyűlésében hozott azon véghatározatát, melylyel Dr. Tompa István köhalmi járási főszolgabíró, érdemeinek elismeréséül, a VII. f. o. 3-ik fokozatába előléptette.

Dr. Apáthy Lászlónak szolgabíróvá történt megválasztása folytán üresedésbe jött központi irnoki állásra kinevezett Hann Károly központi díjnok; Jankó Sándor medgyesi jár. irnok elhalálása folytán üresedésbe jött állás betöltetett Györffy Aladár nagysinki jár. irnok áthelyezésével, kinek helyébe Schulleri József központi díjnok neveztetett ki. Az ilyképpen üresedésbe jött két központi díjnoki állásra kineveztetett Nágó Gyula radosi és Héja Kálmán segesvári lakós.

Kulifay Gusztáv köhalmi jár. irnok állásától felfüggesztetvén, helyébe Henning Márton jár. díjnok helyettesített.

A lefolyt évben a tisztikar, valamint a segéd- és kezelőszemélyzet tagjai közül 134 esetben 72-en nyertek részint betegség, részint pihenés, részint pedig magánügyek miatt 3000 napi szabadságot.

A közgyűlés tagjai sorából a múlt évben elragadta a halál Pildner Károly lemneki ev. luth. esperest és Dr. Müller Henrik nyugalmazott köhalmi jár. orvost, kik a megyei közéletben is tevékeny részt vettek.

II. Közigazgatás.

A közigazgatás menete az 1908. év folyamán is rendes volt, oly fontosabb körülmény nem merült föl, mely arra zavarólag vagy akadályozólag hatott volna, a mint ezt az alább közölt adatok is igazolják:

1. Az 1894. évi XXXIII. t-c. 57. §-ában foglalt jogomnál

fogva házasságkötés céljából 187 esetben adtam indokolt kérés alapján a kihirdetés alól felmentést.

2. A törvényhatósági bizottság 2 rendes és 1 rendkívüli ülést tartott, melyeken 645 határozat hozatott.

3. A közigazgatási bizottságnak 12 rendes ülése volt, melyeken 1250 határozat hozatott.

4. A közigazgatási erdészeti albizottságnak 11 ülése volt, melyeken 385 határozat hozatott.

5. A közgazdasági bizottság 2 ülést tartott, melyeken 18 határozat hozatott.

6. A központi választmány 4 ülést tartott, melyeken 13 határozat hozatott.

7. A kórház-felügyelő bizottság 3 ülést tartott, melyeken 26 határozat hozatott.

8. Az igazoló választmány 1 ülést tartott, s azon 1 határozat hozatott.

9. A lótenyésztési bizottság 1 ülést tartott s ezen 33 határozat hozatott.

10. A vármegyei tiszti nyugdíjválasztmány 5 ülést tartott, melyeken 7 határozat hozatott.

11. A jegyzői nyugdíj-választmány 2 ülést tartott s azon 6 határozat hozatott.

A vármegye központi hivatalához :

12. alispáni iktatóra érkezett	19780 ügydarab,
elintéztetett	19675
elintézetlenül maradt	105
13. A központi választmány iktatójára érkezett .	36 ügydarab,
melyek mind elintézést nyertek.	
14. A közigazgatási bizottság iktatójára érkezett	3028 ügydarab,
elintéztetett	3005
elintézetlenül maradt	23
15. Az árvaszék iktatójára érkezett	15967
elintéztetett	15091
elintézetlenül maradt	876

A központban vezetett iktatókra érkezett összesen	38811	
elintéztetett	37907	
elintézetlenül maradt	904	
16. <i>A segesvári szolgabírói járásban :</i>		
a) közigazgatási iktatóra érkezett	4584	ügydarab,
elintéztetett	4581	
elintézetlenül maradt	3	
b) kihágási iktatóra érkezett	722	
melyek mind elintézést nyertek.		
c) kihágási esetek után pénzbüntetés kiszabott	9789	kor. 29 f.
ebből befolyt	4468	69 „
leiratott	4672	47 „
hátralékban maradt	648	13 „
17. <i>A medgyesi szolgabírói járásban :</i>		
a) közigazgatási és elnöki iktatóra érkezett	5677	ügydarab,
elintéztetett	5677	
b) kihágási iktatóra érkezett	1282	
elintéztetett	1282	
c) kihágási esetek után pénzbüntetés kiszabott	10264	kor. 47 f.
ebből befolyt	3653	51 „
leiratott	5633	24 „
hátralékban maradt .	977	72 „
18. <i>A kőhalmi szolgabírói járásban :</i>		
a) közigazgatási iktatóra érkezett	6679	ügydarab,
elintéztetett	6663	
elintézetlenül maradt	16	
b) kihágási iktatóra érkezett	1382	
elintézést nyert	1382	
c) kihágási esetek után pénzbüntetés kiszabott	25913	kor. 45 f.
ebből befolyt	9849	07 „

leiratott	19290	kor. 54 f.
hátralékban maradt	2773	84 „
19. A szentágotai szolgabírói járásban :		
a) közigazgatási iktatóra érkezett	4076	ügydarab,
elintéztetett	4069	
elintézetlenül maradt	7	
b) kihágási iktatóra érkezett	727	
elintéztetett	727	
c) kihágások után pénzbüntetés ki- szabotott	11963	kor. 66 f.
ebből befolyt	2620	54 „
leiratott	6629	55 „
hátralékban maradt	2713	57
20. A nagysinkai szolgabírói járásban :		
a) közigazgatási és elnöki iktatóra érkezett	4306	ügydarab,
ebből elintéztést nyert	4306	
b) kihágási iktatóra érkezett	674	
elintéztést nyert	669	
elintézetlenül maradt	5	
c) kihágások után pénzbüntetés ki- szabotott	9571	kor. 11 f.
ebből befolyt	5222	65 „
leiratott	3515	06 „
hátralékban maradt	833	40 „
21. Segesvár r. t. sz. kir. városban :		
a) elnöki és tanácsi iktatóra érkezett	9065	ügydarab,
ebből elintéztetett	9009	
elintézetlenül maradt	56	
b) erdészeti iktatóra érkezett	297	
melyek mind elintéztést nyertek.		
c) adóügyi és pénztári iktatóra érke-	2443	
elintéztést nyert	2361	
elintézetlenül maradt	82	

d) számvevőségi iktatóra érkezett melyek mind elintézését nyertek.	79 ügydarab,
e) javadalmi iktatóra érkezett melyek mind elintézését nyertek.	243
f) községi bírósági iktatóra érkezett elintézését nyert	1314 1295
elintézetlenül maradt	19
g) szegényügyi iktatóra érkezett melyek mind elintézését nyertek.	343
h) árvaszéki iktatóra érkezett elintézését nyert	1071 1037
elintézetlenül maradt	34

22. *Segesvár város rendőrkapitányságának :*

a) elnöki és közig. iktatójára érkezett elintézését nyert	5133 4946
elintézetlenül maradt	187
b) kézbesítési iktatóra érkezett melyek mind elintézését nyertek.	278
c) bűnügyi iktatóra érkezett elintézését nyert	572 553
hátralékban maradt	19
d) kihágási iktatóra érkezett elintézését nyert	1199 1107
hátralékban maradt	92
e) utlevél ügydarab érkezett melyek elintézését nyertek.	256
f) kihágási esetek után pénzbüntetést kiszabott	3822 kor. 38 f.
ebből befolyt	1181 16 „
leiratott	2522 17 „
hátralékban maradt	119 05 „
Segesvár város tanácsánál és rend- őrkapitányságánál iktatóra érkezett összesen	22293 ügydarab,
ebből elintéztetett	21804
elintézetlenül maradt	489

23. *Medgyes r. t. sz. kir. városban :*

a) elnöki és tanácsi iktatóra érkezett	7216	ügydarab,
ebből elintéztetett	7104	
elintézetlenül maradt	112	
b) erdészeti iktatóra érkezett	228	
melyek mind elintézést nyertek.		
c) adó és pénztári iktatóra érkezett	2495	
ebből elintéztetett	2444	
elintézetlenül maradt	51	
d) számvevőségi iktatóra érkezett	25	
elintéztetett	25	
e) gazdasági és mérnöki iktatóra érke-	1506	
melyek mind elintézést nyertek.		
f) községi bírósági iktatóra érkezett	1432	
melyek mind elintézést nyertek.		
g) árvaszéki iktatóra érkezett	730	
elintézést nyert	687	
elintézetlenül maradt	43	

24. *Medgyes város rendőrkapitányságánál :*

a) közigazgatási iktatóra érkezett	2045	ügydarab,
elintézést nyert	2043	
elintézetlenül maradt	2	
b) bünygyi iktatóra érkezett	147	
melyek mind elintézést nyertek.		
c) kihágási iktatóra érkezett	347	
elintéztetett	346	
elintézetlenül maradt	1	
d) ezen kihágási esetek után pénz-		
büntetés kiszabott	4236	kor. 09 f.
ebből befolyt	1487	88 „
leiratott	1910	51 „
hátralékban maradt	837	70 „
Medgyes város tanácsánál és rendőr-		
kapitányságánál iktatóra érkezett ösz-		
szesen	16171	ügydarab,
elintéztetett	15962	

elintézetlenül maradt	209	ügydarab,
A fentiek szerint a központba, az 5 szolgabírói, valamint a 2 tanácsi és rendőrkapitánysági iktatóra érkező összesen elintéztetett	107384	
elintézetlenül maradt	105751	
Kihágási pénzbüntetés kiszabott	1633	"
befolyt, illetve felhajtott	75560	kor. 45 f.
leiratott, ill. lezárásra változtatott át	28483	50 "
hátralékban maradt	38173	54 "
	8903	" 41 "

25. Az elmúlt 1908. év folyamán 135 esetben alkalmazta'ott rendbüntetés, és pedig:

a) törvényhatósági tisztviselő ellen	3	esetben,
b) községi tisztviselő ellen	132	"
A rendbüntetés összege volt	975	korona.

26. Az 1908. évben fegyelmi eljárás 45 esetben rendeltetett el és pedig:

a) törvényhatósági tisztviselő ellen	—	esetben,
b) községi tisztviselő ellen	45	"
A kiszabott pénzbüntetés összege kitett .	495	koronát.

27. Iparengedély és igazolvány kiállított 296 drb.

28. Munkakönyv kiadatott 388 drb.

29. Marhalevél 158749 drb. adatott ki és pedig 52700 drb.

20 filléres, 30491 drb. 12 filléres és 75558 drb 4 filléres.

30. Cselédkönyv kiadatott 929 drb.

31. Munkásigazolvány kiadatott 665 drb.

32. A vármegye területén 88 pénzüintézet működik.

33. A vármegye területén van 531 nagy- és kiskereskedő és 1709 önálló iparos.

34. A vármegye területén 368 koccsma van, melyek közül 19 szálloda jelleggel bír.

35. 1908. év folyamán:

a) Segesvárt született 434, elhalt 358, házasság kötött 120.

b) Medgyesen született 263, elhalt 212, házasság kötött 71.

c) A segesvári járásban született 887, elhalt 604, házasság kötött 265.

- d) A medgyesi járásban született 1181, elhalt 689, házasság kötött 270.
- e) A köhalmi járásban született 1117, elhalt 680, házasság kötött 373.
- f) A szentágotai járásban született 748, elhalt 449, házasság kötött 195.
- g) A nagysinki járásban született 600, elhalt 550, házasság kötött 208.

A születések összes száma 5230, elhalt 3542, melyből 19 öngyilkosság volt; házasság kötött 1502; a szaporodás tehát 1688, több 553-al, mint az 1907. évi szaporodás volt, tekintve azonban, hogy a segesvári közkórházban elhalt 127 idegen is beszámított, a szaporodás 1815.

36. A vármegye területén az 1908. év folyamán 65 községben 106 tüzeset fordult elő. Az összes kár 135228 koronát tett ki, melyből 69080 korona érték volt biztosítva, azonban 66148 kor. érték nem volt biztosítva, mely az összes kár 48·90%-át teszi ki.

37. Árvizek a múlt évben a vármegye területén érzékenyebb károkat nem okoztak. Jégeső azonban a szentágotai járásban 9 községben, a nagysinki járásban 11 községben és a köhalmi járásban 9 községben, összesen tehát 29 község határán közel 700000 korona kárt okozott.

38. Útlevelet a múlt évben kiadtam 3014 dbot, tehát 2929 útlevéllal kevesebbet, mint az 1907. évben. A külföldön tartózkodók részéről Romániából 120000—130000 korona, Amerikából pedig 1.130,000—1.150,000 korona küldetett ezen vármegyébe haza, a mi több mint 1.000,000 koronával kevesebb, mint az 1907. évben.

III. Katona-ügy.

Az 1908. évi fősorozás a múlt évben április hó 9-én fejeztetett be a következő eredménnyel:

1. A segesvár városi sorozó járásban összeíratott 213 védköteles, besoroztatott 34, visszahelyeztetett 67, távol volt 106.
2. A Medgyes városi sorozó járásban összeíratott 175 védköteles, besoroztatott 30, visszahelyeztetett 65, távol volt 80.

3. A segesvári sorozó járásban összeiratott 674 védköteles, besoroztatott 124, visszahelyeztetett 261, távol volt 289.

4. A megyesi sorozó járásban összeiratott 742 védköteles, besoroztatott 162, visszahelyeztetett 266, távol volt 311.

5. A köhalmi sorozó járásban összeiratott 753 védköteles, besoroztatott 154, visszahelyeztetett 359, távol volt 240.

6. A szentágotai sorozó járásban összeiratott 528 védköteles, besoroztatott 126, visszahelyeztetett 189, távol volt 213.

7. A nagysinki sorozó járásban összeiratott 496 védköteles, besoroztatott 106, visszahelyeztetett 155, távol volt 235.

Az egész vármegye területén összeiratott 3581 védköteles, besoroztatott 739, visszahelyeztetett 1368, távol volt 1474. Besoroztatott az összes védköteleseknek 20·63 %-a, a tényleg megvizsgáltaknak azonban 35·73 %-a, a mi mult évi 30 02 %-al szembeállítva, egy 5·73 %-al kedvezőbb eredményt mutat.

IV. Közegészségügy.

A vármegyei lakosság egészségi állapota 1908. évben általában kedvezőnek mondható mert összehasonlítva az 1907. évben tapasztalt eredménnyel csak egy irányban mutatkozik némely hanyatlás t. i. a fertőző gyermekkórok föléptében. A vörhenynél csekélyebb volt a betegedések száma, magasabb azonban a halálozási százalék (23·4%: 20%) a kanyarónál szokatlanul magas a betegedések száma, de csekély a halálozás (3·2%), a hasi hagymáznál a betegedések száma tetemesen nagyobb, a halálozási arány változatlan.

A fertőző betegségek hivatalosan bejelentett eseteinek száma, a következő kimutatásban foglaltatik össze:

1. Vörheny	65 községben	365 betegedés és 84 halálessettel.
2. Kanyaró	43	1783 „ 58
3. Roncsoló toroklob	51	230 „ 58
4. Hasi hagymáz	27	104 „ 13
5. Hökhurut	10	61 2
6. Vérhas	1	4 1
7. Gyermekági láz	2	2 1

Pellagra csak szorványos esetekben észleltetett.

Trachoma, ismételten Amerikából a visszavándorlók által behurcolva, csak egy községben évek óta befészkelődött és tájkóros jelleget öltött.

A közegészségügyi személyzet egy orvossal és egy bábával szaporodott, az orvosok száma 33; az okleveles bábák száma pedig 179. Az évek óta függő körorvosi ügy rendezése az 1908. évi XXXVIII. t.-c. életbeléptetése által végleges szilárd alapra állítatott, az ujonnan szervezett vagy eddig helyettesítés útján ellátott körorvosi állások végleges betöltése azonban csak a zsiberki és a hévizi egészségügyi körökre nézve vált lehetővé; a körorvosok lakáspénzét és utazási átalányát rendezendő szabályrendelet az illetékes hatóságok részéről még megalkotandó.

A községi bábák fizetései a törvény értelmében rendezettek, a magán gyakorlati díjazásukat rendezendő szabályrendelet a törvényhatósági közgyűlés megállapítását várja.

A nyilvános gyógyszertárak száma annyiban szaporodott, a mennyiben az év vége felé egy új gyógyszertár Szászkézd községben leendő megnyitása engedélyeztetett, a tényleges rendezés és megnyitás azonban az idő rövidsége miatt nem volt foganatosítható 1908. évben. A rendes védhimlő-oltás és újraoltás az egész vármegye területén akadálytalanul és jó sikerrel foganatosított, de ezen évben is némely — bár csekély — csökkenés mutatkozott az oltoncok számában, mint a kivándorlás természetes következménye. A beoltottak száma 1908 ban volt: először oltottak: 3783, újra oltottak: 3257; 1907 ben 3816 és 3568.

A vármegyebeli nyilvános kórházak — a változatlanul maradt köhalmi járási kórház kivételével, — 1908. év. folyamán tetelesen kibővítették és berendezésükben tökéletesítették. A medgyesi városi közkórház alapos átépítése folytán 160 ágy elhelyezésére bővített ki és a berendezése minden igényeknek megfelelően egészen ujkori elvek szerint foganatosított.

Nagy-Küküllő vármegye közkórháza 1908. évi működéséről és fejlődéséről a következőket jelentem:

Személyzet változás. Dr. Klemens Gusztáv segédorvos elhalálása következtében üresedésbe jött állás 1908. évi január hó 1-én Dr. Leonhardt Gyula önkéntes kórházi orvos által töltetett be.

Mint gyakorló önkéntes orvos január havában Dr. Müller Kornél közhalmi lakos lépett be.

A kórház folytonos nagyobbodása és a betegforgalom emelkedése — 1908. évben felvétellett 4978 beteg, az ápolási napok száma pedig 91182, — az igazgató-főorvos teendőit lényegesen növesztette, mi kívánatossá tette az igazgató-főorvost a betegosztályok felelőssége alól részben felmenteni és annak vezetésével a kórház két legidősebb orvosát, Dr. Leonhardt János és Dr. Kinn Robertet megbizni, kiket főispán úr tb. főorvosokká kinevezett. Ez által a kórház betegosztályait két részre osztva, az igazgató-főorvos együttes működése mellett a két főorvos vezeti.

Az orvosi és az irodai munkák szaporodásának tekintetbe vételével, a törvényhatósági bizottság elhatározta egy hetedik orvosi állás szervezését (másod-orvos), továbbá mindkét kisegítő orvosi állásnak másod-orvosi állásokká való átváltoztatását. Rendszeresítettett egy új irnoki állás is.

Kórházi építkezések. 1908. évi augusztus havában az ujonnan épült és a heveny fertőző betegck — kivéve a vörhenyt — elhelyezésére szolgáló elkülönítő-ház 14 fekhellyel a forgalomnak átadatott. A földszinti helyiségtől egész külön bejáróval ellátott célszerű souterain helyiség az ápolónők és szolgálók nagyobb részének nyujt kényelmes és egészséges lakást.

Az elkülönítő-ház elkészültével a IV. pavillon földszinti helyiségébeir egy közfal eltávolításával a közlekedés az emeleti helyiséggel lehetővé tétetett. A IV. pavillon emelete egy 20 méter hosszúságu fedett üveg folyosó felépítésével összekapcsoltatott az I. és II. (sebészeti) pavillonnal. Ezen folyosó építése 4400 koronába került, mi a betegck és a kórház jóakaróinak önkéntes adományából fedeztetik.

A gazdasági III. pavillonhoz, a konyhai cikkek elhelyezésére, egy alapincézett szoba építettett kb. 1000 kor. kiadással, mely a sertéshizlalásból várható tiszta jövedelem terhére lett fedezve.

A III. gazdasági pavillon emeletén levő négy orvosi lakás nem felelvén meg, 1908. évi junius havában kimondotta a törvényhatósági közgyűlés, egy négy lakással bíró egy emeletes orvosi lakás építését és az ezelőtt 3 évvel megnagyobbított gazdasági

pavillon toldalék földszinti részére egy emelet építését, és az egész emeleti helyiségének 44 betegágygal való berendezését.

Az orvosi lakás építésére a meglevő orvosi lakástól keletre fekvő és közvetlen mellette levő földterületből tulajdonosa, Dr. Oberth Gyula 1000 m² a vármegyének ajándékozott és még késő ősszel az új orvoslakás, a meglevőtől 6—7 mtr. távolságra ugyanazon építési vonalban felépítettett, illetve fedél alá hozatott; — ugyancsak fedél alá hozatott a gazdasági pavillon toldalék épületére építendő emelet is.

Hogy az építendő új orvosi lakás célszerű helyet nyerjen, azon kis ház, melyben eddig a házmeister lakott, és a mely az építési vonalon kívül egész a járdáig feküdt, lebontatott, és a házmeister részére, ki ezen házban lakott, lakbér, fűtési és világítási átalány fejében évente 500 kor. szavaztatott meg.

Az ezen építési célokra felveendő 120000 kor. kölcsön azon többlet bevételből fog törlesztetni, mely az ezen célból felemelt külön osztályu napi ápolási díjból származik.

A mult évi jelentésemben említett nagy kötszer-fertőtlenítő gőzkazán 1908. évi november havában beszereztetett és felszereltetett. Ezen kazán szállítás és felszereléssel együtt 4600 koronába került, mely 1500 kor. évi részletekben 1909. évi január hó 1-től kezdődőleg fog fizettetni.

Betegforgalom. Az 1908. évi betegforgalom újból nagyfoku emelkedést mutat különösen a mütéti esetekben.

1907. évi december hó végén ápolás alatt maradt 180 beteg. Az 1908. évben felvett betegek száma 4978. Tehát naponta átlag 12·8 beteg vétetett fel. Elbocsátatott 4942 és pedig: gyógyultan 2999, javultan 1274, gyógyulatlan 511, meghalt 158 = 3·2% az elbocsátottakból.

A halál-okok a következők: rákos betegség különféle szervekben 25, tüdővész 16, tüdőgyulladás 11, hashártya-gyulladás 11, sepsis 9, szivbaj 8, idült vesegyulladás 8, diphtheritis 7, hasihagy-máz 6, incarceration interna 6, kizárt lágycsér 4, gyomorfekély és következményei 4, vakbél gyulladás 3, gyomorfekély-bélátfuródás 2, hólyag- és vese-gennyesedés 2, anyaméh nyoma 2, fülközépgyulladás 2, agyhártya-gyulladás 3, orbánc 2, aggkori végkímérség 2, bujakor, csontgümőkór, felső combtörés, allászár-törés és

következményei, bélszakadás elgázolás következtéken, bárzsing-szükület, epekő, epekőrüli gyulladás (Cholangitis), idült bélhurut, veseelgennyesedés, hólyagkö-betegség, bőr alatti kötszövet-lob, nyak-antrax, Embolia, agyvérzés, lövési sérülés, húgycső-szükület, anyaméh-repedés, méhen kívüli terhesség, abortus és gennyesvérűség, veleszületett gyengeség, máj-zsugorodás, pémphigus, heveny elmebaj, öngyilkosság, mindegyikből egy-egy eset.

Az elhaltak közül volt segesvári lakos 33, idegen 125.

1908. év december hó végén további ápolás alatt maradt 216 beteg.

Az elbocsátottak közül volt:

1. Betegség szerint: sebészeti eset 2261, belgyógyászati eset 1173, gynaekologiai eset 485, szülészeti eset 109, bujakor beteg 327, bőrbeteg 173, szembeteg 97, elmebeteg 23, betegek kísérői 295.

2. Nem szerint: férfi 2731, nő 2212, ezek közül 10 éven alóli gyermek volt 330.

3. Vallás szerint: ágostai evangélikus 1637, görök keleti 1056, róm. katolikus 751, református 705, görög kath. 360, unitárius 238, izraelita 196.

4. Foglalkozás szerint: földbirtokos, földmivelő és hozzátartozói 1600; napszámos, cseléd és hozzátartozói 1521; kereskedő, iparos és hozzátartozói 1122; tudós, hivatalnok és hozzátartozói 620; katona és hozzátartozói 40; vegyes foglalkozásu és foglalkozás nélküli 40.

5. Illetőség szerint: Nagy-Küküllő vármegyei 2243 = 45·2% az elbocsátottakból, kisküküllővármegyei 566, udvarhelyvármegyei 555, csikvármegyei 310, besztercenaszódvármegyei 194, brassóvármegyei 189, alsófehérvármegyei 181, fogaraszóvármegyei 167, maros-tordavármegyei 148, háromszékvármegyei 116, szebenvármegyei 58, hunyadvármegyei 42, más megyebeli 153, ausztriai 7, külföldi 14.

A műtétek száma 2065, azok közül lágyéksérv (Hernia) 291, ezek közül kizárt lágyéksérv 21, hasmetszés (Laparotomia abdom.) 388.

A narcosisok nagyobbrészt combináltak voltak, amennyiben a narcosis előtt scopolomin morphium befeeskendezése által egy mámoros állapot idéztetett elő, melyet belélegzéses narcosis, vagy a has, valamint medence-szervek és alsó végtagok operatioinál

gerincevelő anaesthesia követett. Utóbbi igen gyakran belélegzési narcosisal lett kombinálva, úgy, hogy az egyes mérgek kisebb dosisokban jussanak érvényre.

A narcosisok száma : belélegzéses narcosis chloroform-aetherrel 485, chloroform aether-oxigen 558, gerincevelő anaesthesia stovainnal vagy az utóbbi időben nagyjából tropacocainnal 711.

Röntgen-felvétel volt : Diagnostikai vizsgálat 315, therapeutikai sugarazás favus betegnél 35.

Az ápolási napok száma összesen 91182.

Naponta átlag ápoltatott 249·1 beteg. Egy beteg átlagos ápolására 18·4 nap esik.

Az ápolási napok száma az egyes hónapokban a következők : január 7356, február 7774, március 8812, április 6961, május 7964, június 6972, július 7651, augusztus 7437, szeptember 7377, október 7398, november 7560, december 7920.

A külön osztályu betegek ápolási napjai egyes hónapokban a következők voltak : január 790, február 878, március 1061, április 774, május 1113, június 1042, július 1165, augusztus 1172, szeptember 1085, október 865, november 903, december 659.

Az ápolási díj január hó 1-től június hó 30-ig az I. oszt. napi 8 kor., a II-ik oszt. napi 5 kor. Julius havától kezdődőleg a II-od osztályu betegről naponta egy, az első osztályu betegről két kor. több szedetett be, mely többlet bevétel évente kb. 12000 kor. fog kitenni. Ezen többlet bevétel nem fog a kórházkezelési alaphoz csatoltatni, hanem egy új orvosi lak építésére és a gazdasági pavillon emeletének betegosztályá leendő átalakítására felveendő 120000 kor. kölcsön törlesztésére fordittatik.

A III-ad oszt. ápolási díj 1908. évben 1 kor. 88 fillér volt, 1909. évre 1 kor. 92 fillér lett jóváhagyva. Egy éven alóli gyermekért, ki az anya nélkül ápoltatik, az ápolási díj fele fizettetik.

Bevétel a kórházkezelési alap javára :

I. oszt. 1451 ápolási nap után 11608 kor.,

II. „ 10056 „ „ „ 50280 kor., tehát a külön osztályu betegek után létrejött 11507 ápolási nap után 61888 kor. = 29·2 % -a az összes ápolási díjnak.

A III. oszt. betegek 79675 ápolási napja után a bevétel 149769 kor. 26 fillért tesz ki.

Összes bevétel a 91182 ápolási nap után 211657 kor. 26 fillér. Ezen összegből az országos betegápolási alap és az államkincstár terhére 87400 kor. esik, tehát az összes ápolási díjnak csak kb. 41·8 %-a.

Ezen kívül a kórházkezelési alap javára vegyes bevétel 1091 kor. 78 fillér volt, tehát az összes bevétel 212749 kor. 04 fillér.

A kórházkezelési alap 1908. évi összes kiadása 217154 kor. 75 fillér.

A kiadás az egyes költségvetési rovatok szerint a következőkben oszlik fel:

1. Adó	135 K 67 f.
2. Tiszti fizetések	15746 „ 33 „
3. Bérek	15979 „ 92 „
4. Cseléd-ruházat	180 „ — „
5. Irodai szerek és nyomtatványok	1596 „ 77 „
6. Élelmezési kiadások	86232 „ 12 „
7. Gyógyszerek, kötszerek, műszerek	36112 „ 74 „
8. Felszerelési cikkek	21804 „ 54 „
9. Fogyasztási	2131 „ 81 „
10. Fűtés	13100 „ 13 „
11. Mosás	3786 „ 54 „
12. Világítás	7385 „ 47 „
13. Vízfogyasztás	1107 „ 13 „
14. Épület-fentartás és tisztogatás	4557 „ 84 „
15. Vegyesek	4777 „ 84 „
16. Rendkívüli kiadások: az elkülönítő-ház építésére felvett kölcsön törlesztés 1720 kor. és villanyvilágítás berendezésére 800 kor., összesen	2520 „ — „

Összesen: 217154 K 75 f.

E szerint mutatkozik tulkiadás 4405 K 71 f.

Ezen tulkiadás abból származott, hogy a magas miniszterium a III-ad osztályu ápolási díjat 1908. évre nem az általunk javaslatba hozott 1 kor. 94 fillér, hanem csak 1 kor. 88 fillérben állapította meg, illetve engedélyezte, továbbá abból is, hogy a kórház érdeke megkívánta, hogy a két műtőterem teljesen berendeztessék, azon kívül még négy kötöző-terem is berendeztetett, mi

a kiadásokat lényegesen emelte. A műtétek rendkívüli növekedése — 460 műtéttel több volt, mint 1907. évben — eléggé indokolja a kötszerek beszerzésénél keletkezett többletkiadást. A nyár folyamán elkészült elkülönítő-ház fentartása is lényeges kiadást okozott, de ezáltal a kórház egy lépéssel előrehaladva, egy nagyon célszerű épülethez jutott.

A tulkiadás fedezetét nyeri a külön osztályu betegek által az 1908. év második felében fizetett gyógydíj többletéből (6464 kor.) mely ez alkalommal kivételesen nem az építési kölcsön törlesztésére, miután az épület csak 1909. évi július havában fog elkészülni, hanem a kórházfentartási alapnak adatik.

Adományokból befolyt:

1. A IV. pavillon emeletének felépítésére és egy elkülönítő-ház építésére vármegyénkbeli községektől	1643 K — f.
2. Az elkülönítő-ház meleg vízvezetékének bevezetésére magánosoktól	689 „ 69 „
3. Egy összekötő folyosó építésére a II. és IV. (III.) pavillonnal, magánosoktól	3261 „ 66 „
	<hr/>
	Összesen: 5594 K 35 f.

Az ily célra ezideig adományozott összeg kitesz 46748 kor. 46 fillért.

Ezen kívül még magánosoktól befolyt az I. pavillon két kötöző-termének berendezésére 343 kor 85 fillér.

V. Állategészségügy.

Az állategészségügyi szakszolgálatot 1908. évben is 1 tvhat. m. kir. állatorvos, 3 jár. m. kir. állatorvos, 2 várm. m. kir. állatorvos és 2 helyhatósági, összesen 8 állatorvos látta el a törvényhatóság területén.

Magángyakorlatot folytat még Homoród székhelylyel egy mén-telep-állatorvos is.

A szakszolgálat ellátásában személyi változás is állott be. A szentágotai jár. m. kir. állatorvos ugyanis a szolgálat érdekében

elhelyeztetvén, helyébe Zikeli Henrik m. kir. állatorvos helyezettett Szentágotára.

A lefolyt év állategészségügyi viszonyai kedvezők voltak, nagy közgazdasági kárt okozó állati járványok nem léptek fel.

Előfordult:

1. Lépfene: 22 községben, elhullott 3 ló és 55 szarvasmarha.
2. Veszétség: 19 községben, kiirtatott 2 bivaly és 1 sertés. Ezenkívül számos kutya és macska. Ezen betegség a szokottnál nagyobb mértékben terjedt el, minek oka egyrészt a szabályrendelet intézkedéseinek ki nem elégitő volta, másrészt ezen hiányos intézkedések még hiányosabb betartása, továbbá az idei szigorú és hosszú tél is. A szabályrendelet módosítása iránt ez évben javaslat fog tétetni.
3. Ragadós száj- és körömfájás: 2 községben, megbetegedett 73 szarvasmarha, mind meggyógyult.
4. Takonykór: 1 községben 1 lovon állapított meg.
5. Rühösség: 8 községben, megbetegedett 47 ló és 161 juh, ezek közül kiirtatott 4 ló, a többi beteg állat meggyógyult.
6. Sertésorbánc: 33 községben megbetegedett 531, elhullott 498 sertés.
7. Sertésvész: 56 községben, megbetegedett 1223, elhullott 1048 sertés.
8. Bivalyvész: 17 községben, megbetegedett 24 bivaly.

Elhullott tehát hivatalból jelentendő betegségek következtében: 8 ló, 81 szarvasmarha, 1547 sertés; Sercegő üszök következtében: 27 szarvasmarha; egyéb betegségek következtében: 24 szarvasmarha, 600 sertés, 138 juh. Elhullott összesen: 252 ló, 963 szarvasmarha, 2147 sertés, 138 juh = 3500 drb. állat.

Védőojtások foganatosítottak:

a) Lépfene ellen 83 szarvasmarhán; b) sertésorbánc ellen 648 sertésen; c) sercegő üszök ellen 210 szarvasmarhán; d) fertőző tüdő- és mellhártyalob ellen 14 borjun. Összesen védőojtásban részesült 955 állat.

Tuberkulinnal kezeltetett (a gümőkór diagnostizálása céljából) 73 szarvasmarha (tenyészállat), ezek közül reagált határozottan 5, határozatlanul 6.

Közfogyasztásra levágatott : 7671 szarvasmarha. 1741 bivaly, 10897 juh, 19047 bárány, 83 kecske, 30 gidó, 9417 sertés és 44 malac ; összesen 48930 állat.

Ezek közül kényszervágás útján : 256 szarvasmarha és bivaly, 5 juh és 106 sertés ; összesen 367 állat..

A közfogyasztásból elvonatott : 30 szarvasmarha, 3 juh és 24 sertés ; összesen 57 állat.

A hússzemlét 30 köz- és 95 magánvágóhídon 5 állatorvos, 5 emberorvos és 116 nem vizsgázott laikus látta el.

Közvágóhid nem épült.

A marharakodó állomásokon berakattott :

Ágostonfalván	490	szvmarha,	—	lő,	360	sertés,	—	juh,	112	bárány
Kőhalomban	2074		10	„	1678		—	—		
Héjjasfalván	275		—	„	97		—	—		
Kaczán	18		—	„	31		—	—		
Kiskapuson	72		—	„	104		—	—		
Medgyesen	2862		8	„	15968		—	„	—	
Nagyselyken	147		—	„	33		—	—		
Segesvár(máv.)	1125		8	„	3314		301		351	
„ (h. é. v.)	8		—	„	—		—		—	
Szentágótán	606		—	„	500		—	„	—	„

Összesen: 7676 szvmarha, 26 lő, 22085 sertés, 301 juh, 463 bárány együtt = 30552 állat.

A vármegye haszonállat létszáma :

	az 1908. évi	az 1907. évi
	összeírás eredménye szerint	
1. Szarvasmarha :		
a) magyar	29340	29388
b) egyéb	49721	40124
összesen :	79061	69512
2. Bivaly	26453	23849
3. Lő	18235	17667
4. Szamár	24	27
5. Juh	77444	77315
6. Kecse	1329	1326
7. Sertés	65295	62924
összesen :	267847 állat	252690 állat.

Ezek szerint a szarvasmarha-állomány 9549 darabbal, a bivaly-állomány 2604 darabbal, a sertésállomány 2371 darabbal szaporodott egy év alatt. A szarvasmarháknál az egész szaporulat a tarka marhára esik, a magyar marha száma változatlan maradt. Az egész egy évi szaporulat 15157 drb, azaz közel 60/0.

A marhalevél-forgalom az 1908. évben következőleg alakult:

Kiállított új marhalevél:

20 filléres	54041 drb	10808·20 kor. értékben,
12	29834	2968·04
4	74201	3580·08
		<hr/>

összesen: 158076 drb 14356·32 kor. értékben. — Ezen marhalevelek kiállítási díja 15807 kor. 60 fillér.

Hátiratoltatott 108316 marhalevél. Ezek hátiratolásáért a felek fizettek 6498 kor. 96 fillért.

A marhalevélkezelésért befolyt tehát az 1908. évben 39662 kor. 88 fillér, mely összegből a kincstárnak jutott 17356 kor. 32 fillér, a marhalevélkezelőknek 22306 kor. 56 fillér.

A napi folyóügyeken kívül a törvényhatóság az állategészségügyi közigazgatás terén foglalkozott: hullafeldolgozó készülékek felállításának, helyhatósági állatorvosi állások szervezésének, az állatbiztosításnak, az ebtartási szabályrendelet módosításának előkészítésével.

Foglalkoztatta továbbá a 2 r. t. város vágóhidjának kibővítése, illetve újjáépítése, a sertés piacok célszerű berendezése, az új hús-vizsgálati rendelet és a herelés újabb szabályozásának végrehajtása.

VI. Állattenyésztés és gazdasági ügyek.

A szarvasmarha tenyésztés érdekében a közszolgálatra bocsájtott apaállatok az egész megyében a szemle bizottság által megvizsgáltattak, a bizottság a hiányzó apaállatok beszerzése iránt a kerületi állattenyésztési felügyelőség útján intézkedett. A felügye-

lőség vármegyénkben 37 drb. magyar fajta, 57 drb. pinzgauai fajta és 21 drb. hivalybikát osztott ki, ezen bikák beszerzési ára 73297 koronát, kiosztási ára 66546 koronát tett ki. Díjjazások is tartattak minden járásban, melyben a háromtól kilenc évig anyatehenek és egytől hároméves borjuk úgy üszök mint bikák lettek jutalmazva. Az átlagos megyei szarvasmarha állomány jónak mondható, különösen szászközségekben a pinzgauival érnek el szép eredményeket.

A lótenyésztés érdekében a megye 34 fedezettési állomást 100 drb. ménnel létesített, Nagysinken lódíjazás is tartatott úgy az állam, mint a megye részéről díjak lettek kiosztva a kicsikós anyakancák és a tenyésztésre alkalmas 1—3 éves kancacsikók tenyésztői között.

Sertések vármegyénkben mondhatni mindenütt igen szépek, jól fejlettek, tulnyomóan a mangolica fajt tenyésztik, kivételesen pár község a medgyesi és segesvári járásban a báznai fekete tarka sertést. A kerületi állattenyésztési felügyelőség útján vármegyénkben 28 darab kan szereztetett be, ezek beszerzési ára 2896 koronát, kiosztási ára pedig 2553 koronát tett ki.

A juhtenyésztés megyénkben nem nagy mértékben üzetik, csak annyit tartanak rendszeren, a mennyi a házi szükségletnek felel meg.

A majorság tenyésztését is jobban lehetne cultiválni, baromfi és tojáskereslet mindenütt nagy, csak hogy a nép azt még majdnem mindenütt nagyon kezdetlegesen kezeli.

Az értékesítési viszonyok az állattenyésztés terén nem voltak kedvezők a múlt évben, mert az egész éven át tartó takarmányhiány miatt az árak nagyon leszálltak.

Mezőgazdasági terményekre jelentésemet a következőkben teszem meg:

Buza, rozs, kétszercs, vármegyénk egész területén igen szépen mutatkozott, de éppen az aratás ideje alatt beállott esős idők nagyon meggyengítették az eredményt, aratás alatt nagyon hullott a szem s azután kalangyába, vagyis keresztekben ázva, nagyon nagy mennyiség csirába indult.

Zab, kukorica, árpa, lóhere, bükköny, borsó, bab, kender, gyümölcs majdnem mindenütt nagyon jól indultak, részben közepes, néhány helyt elsőrendű termést is adtak, a szentágotai, nagysinki és kö-

halmi járások több községeiben azonban ezen termények jégverés által annyira tönkretétettek, hogy ezen tavaszi veteményekből ugyszólva semmi termést bevenni nem lehetett.

Takarmány egyszer a hosszantartó tavaszi szárazságok, másodszor a nyári jégverés által tétetett tönkre, úgy, hogy azt a marhaállomány egész télen nagyon megsínylette és most oly gyenge állapotban vannak nagyrészt a marhák, hogy azok átteleltetése alig lehetségesnek látszik.

A bortermés úgy mennyiségre, mint minőségre nézve jó közepesnek mondható, a must ára minőség szerint, literenként 30—50 fillér között váltakozott.

A komló jó közepes termést adott, az árak azonban oly alacsonyak voltak, mint mondhatni soha, 15—55 korona 50 kilónként és így sem volt eladható az egész termés.

Sociális mozgalmak vármegyénkben nem voltak, a munkás viszonyok átlag türhetők, de a kivándorlás most is sok munkaerőt elvesz, a java kimegy, napszámos, főleg cselédhiány mindenütt érezhető.

VII. Erdészeti ügyek.

A Nagy-Küküllő vármegye területén fekvő erdők mult évi állapotáról szóló jelentésemet az alábbiakban terjesztem elő:

Az erdők területi állománya, az elrendelt helyesbitések folytán 575 kat. holddal apadt.

Ennek számba vételével, a mult év végén volt:

a) talajminőség tekintetében:

véderdő	3324 k. h.
feltétlen erdőtalajon álló erdő	173590 „ „
nem feltétlen	1822 „ „

b) fanemekre nézve:

tölgyerdő	76423 k. h.
bükk és más lomberdő	101110 „ „
fenyőerdő	1204 „ „

c) a tulajdonos jogi minősége szerint:

állami erdő	534 kat. hold.
községi erdő	132134
egyházi erdő	8117
magánalapítványi erdő	18
közbirtokossági erdő	13196
részvénytársulati erdő	500
magánerdő	24439 „ „

A véderdők területi állománya 3325 k. hold kiterjedésű volt.

Az erdők fentartása, nevezetesen pedig a kihasznált erdők felújítása tekintetében a múlt évi eredmény kielégítőnek nem mondható.

Az év folyamán a hátrálékokkal együtt

erdősítendő volt	2997 kat. hold.
beerdősített	1813
hátrálékban maradt	1184
előíráson kívül erdősített	58 „ „

A hátrálékok pótlása, illetőleg a szándékos mulasztások törvénytörő megtorlása iránti intézkedéseket idejében megtettem.

Az előbb kimutatott hátrálék egyébiránt, az illető erdőbirtokosok hanyagságán kívül, másrészt onnan is származott, hogy az esedékes vágásterületek egyrésze nem használtatott ki, illetőleg a felújításra kellő időben nem volt elkészíthető és hogy elegendő ültető-anyag nem állott rendelkezésre. A hátrálékok szaporodásához egyébiránt a múlt évi nagy szárazság is hozzájárult.

Törvényellenes irtás a múlt évben nem jutott tudomásomra.

A kopárterületek befásítására a múlt évben 2279500 darab erdei facsemete osztatott ki ingyen, a mellyel 334 kat. holdnyi területet ültettek be, mintegy 50 %-os sikerrel.

Ingyen csemetékben részesült 91 birtokos, 1000 kor. erdősítési jutalomban pedig egy birtokos. A kopár fásítások után kilátásba helyezett állami pénzsegélyek még nem utaltattak ki.

Erdőéges 85 eset fordult elő; valamennyi alomtűz volt és 940 kat. holdra terjedt. Az okozott károk értékét az illető erdőtulajdonosok 37425 koronára becsülték. A tettesek kipuhatólása, valamint egyéb, az 1892. évi 25261. F. M. sz. körrendelet értelmében való hatósági intézkedések idejében megtétettek.

Rovarkár: a Szásztyukos község „Seifen“ nevű erdejében már az 1907. évben fellépett gyapjas pilla (*Oeneria dispár*) a múlt évben is mintegy 200 kat. holdon észleltetett.

Az irtás iránti intézkedéseket az erd. alb., az 1907. évi 103137. F. M. számú rendelet értelmében, 272—908. sz. alatt idejében megtette. A hernyók 90% a különben éhltfuszban elpusztult. A megfigyelési iv a központi erdészeti kísérleti állomásnak beküldetett.

Széltrörés 55 esetben fordult elő, 403 darab szálfára és 6337 kor. kárértékre kiterjedőleg.

A széltrörött fák kihasználása, továbbá a keletkezett hézagok pótlása és a szükséghez képest való megtakarítások iránti intézkedések, javaslatomra, havonként télettek meg.

Az üzemrendezési munkálatok terén elért eredmény a következő volt:

a) ideiglenes gazdasági terv beterveztetett 8 birtokról, 89 kat. holdról, felülvizsgáltatott és megállapítottatott 12 birtokról, 266 kat. holdról;

b) rendszeres gazdasági terv beterveztetett 2 birtokról, 3182 kat. holdról, felülvizsgáltatott 7 birtokról, 7427 kath. holdról, jóvá hagyatott 7 birtokról, 8510 kat. holdról;

c) üzemátvizsgálási munkálat beterveztetett 20 birtokról, 13936 kat. holdról, felülvizsgáltatott és jóváhagyatott 6 birtokról, 5686 kat. holdról.

Rendkívüli fahasználat 21 esetben 1723 kat. holdra és 804 darab szálfára, illetve 220 m³-re terjedőleg engedélyezett, még pedig:

a) főhasználat 494 kat. holdon 260 drb szálfára és 208 m³-re;

b) előhasználat 1229 kat. holdon, 544 drb szálfára és 12 m³-re terjedőleg.

A magas engedélyekhez kötött föltételek megtartásának ellenőrzése iránt megfelelő hatósági intézkedések tétettek.

Egyéb rendkívüli erdőhasználatok is engedélyeztettek, még pedig: fűhasználat, legeltetés, alomszedés együttesen 14259 kat. holdon. A megfelelő föltételek kikötéséről a vonatkozó engedélyekben intézkedés történt.

Erdőrendészeti áthágás miatt, a büntető-eljárás foganatosítása

végett, 8 esetben tettem indítványt. Az áthágások főleg erdősítési mulasztásokból származtak.

Az erdészeti személyzet állománya a következő volt:

okleveles erdőtiszt	8
szakvizsgázott erdőőr	55
erdőszolga	205

Erdőőri szakvizsga a kir. erdőfelügyelőség székhelyén, Brassóban, a múlt év őszén (október havában) is tartatott, a melyen a vármegyéből 2 egyén nyert bizonyítványt.

VIII. Községi ügyek.

A községi háztartás és vagyonkezelési ügyekről a következőket jelenthetem:

Az 1908. évre a vármegye összes községei és a két rendezett tanácsu város részére a költségvetések idején elkészítettvén, miután azok járási számvevőileg megvizsgálva és központi számvevőségileg felülvizsgálva lettek, a törvényhatósági bizottság által is letárgyaltattak, s így minden község és város törvényszerűen megállapított költségvetéssel bírt. Ezen törvényhatósági bizottság által is helybenhagyott költségvetések szerint az 1908. évre összesen 39 községben adatott engedély arra, hogy a költségvetés szerint fedezetet nem találó hiány a községi háztartásban községi póttadóval fedeztessék.

A 39 községnél (2 városnál) engedélyezett és együttesen 153.080 koronát kitevő községi póttadó az illető községek együttes állami egyenes adójának 41.01 százalékát a vármegye egész területére eső állami egyenes adónak pedig 16.08 százalékát képezi.

A póttadó fentebbi átlagos százaléka az 1907. évi 40.06 átlagos százalékhoz képest 0.95 százaléknyi emelkedést mutat; a póttadós községek száma az előző évihez képest kettővel apadt. Az 1907. évbéli póttadós községek közül megszűnt póttadós lenni 1908-ban Szászivánfalva és Kövesd.

Általában véve az egyes községek póttadó-százaléka elég mérsékelt határok között maradt.

Az 1908. évre engedélyezett póttadó százalékok a következő statisztikát adják ki:

a) 1—20^oig: Asszonyfalva 5, Egerbegy 8, Bürkös 10, Földszin 20°.

b) 21—30^oig: Czelina 22, Segesvár 24, Keresd 25, Mátéfalva 25, Vérd 27, Dombos 30°.

c) 31—40^oig: Mártonfalva 35, Mihályfalva 36, Héjjasfalva 38, Salkó 38, Almakerék 40, Fehéregyháza 40, Szászujfalu 40, Héviz 40, Rovás 40°.

d) 41—50^oig: Longodár 43, Oláhivánfalva 44, Királyhalma 45, Bólya 45, Szászzalatna 46, Mardos 48, Saldorf 49, Rudály 50, Ágostonfalva 50, Oltbogáth 50, Szászveszöd 50°.

e) 51—60^oig: Hidegkut 58, Ürmös 60°.

f) 61—70^oig: Zoltán 65, Ingodály 70°.

g) 70°-on felül: Péterfalva 71, Datk 80, Medgyes 80, Sárpatak 87, Moha 90°.

A legkisebb póttadós község Asszonyfalva 5°, a legnagyobb Moha 90°.

Az elébb felsorolt póttadós községek közül Czelina község nemcsak községi póttadóval fedezi a költségvetésileg mutakozó hiányt, hanem legeltetési díjából is.

A póttadós községeken kívül még három olyan község van, melyeknek 1908. évi költségvetése hiánynyal záródott, ezek: Alsórákos, Kisselyk és Réten községek, mely községek közül Alsórákos az elérendő megtakarításokból határozta el a költségvetésileg mutakozott csekély 34 korona 12 fillérnyi hiányt fedezni, míg a többi két község pedig az e célból megállapított legeltetési díjából kellett, hogy fedezzék a hiányokat.

A községi számadások álladékat illetőleg jelenthetem, hogy az 1907. év végén a vármegyének 123 községe és 2 rendezett tanácsu városának a megelőző évi jelentésem szerint törvényhatóságilag le nem tárgyalt számadása volt számszerint 16 drb.

A vármegye 125 községe (városa) részéről 1907. évi számadások járási számvevői megvizsgálásra az 1908. év folyamán be lettek küldve a járási főszolgabirói hivatalokhoz. Ezen jelentésem összeállításának napjáig az 1907. évi számadások közül 118 drb és az ezen évet megelőző időből származó fentemlitett 16 drb

hátrélékos számadásból 14 drb, összesen tehát 132 drb számadás érkezett be felülvizsgálatra és törvényhatósági letárgyalásra. Ezeknek egy része már az 1908. évi törvényhatósági közgyűléseken le lett tárgyalva, másik része pedig az 1909. évi tavaszi közgyűlésen fog letárgyalatni. Eddigelé be nem érkezett az 1907. év előtti időből 2 drb, az 1907. évből 7 drb, s így összesen csak 9 drb számadás van olyan, melynek megvizsgálása illetve felülvizsgálása még most van folyamatban, rövid időn belül azonban ezek is véglegesen letárgyalatni fognak.

A községi vagyonkezelés érdekében a járási számvevők 334 munkanapon át vétettek igénybe részben a községek pénzkézelésének megvizsgálása és cselekvő hátralékok tisztázása, részben pedig egyes községi közegek ellen felmerült panaszoknak ugyancsak a helyszínén való megvizsgálása és egyéb, a községek vagyonkezelésébe vágó ügyek végett szükségessé vált külszolgálatokban. A felmerült költségeket részben az államkincstár, egyes esetekben azonban a magánfelek vagy községek viselték, a szerint, a mint a külszolgálatban a járási számvevők utasításszerűleg előírt, s rendszeresen előforduló hivatalos teendőket végeztek, avagy a külszolgálatok magánfelek érdekében avagy a mulasztó községi közegek ellen váltak szükségessé.

Részletezve a külszolgálatokban eltöltött fenti napok számát, esik: időközi hivatal és pénztári vizsgálatra 139 nap, községi számadások érdekében teljesített működésre 143 nap, fegyelmi ügyekben szükségessé vált kiszállásokra 13 nap és egyéb külszolgálatokra 39 nap.

Az összes községek ügykezelése megvizsgáltatott az illetékes főszolgabírák által és a talált hiányok elenyésztése iránt megtétettek a szükséges lépések.

A törvényhatósági bizottság az elmúlt évben Ágostonfalva községnek községi követelések biztosítása és Garat községnek községi ingatlanok visszaszerzése végett perelhetési engedélyt adott.

XI. Ütügvek.

A törvényhatósági és a törvényhatósági kezelésben levő községi közlekedési közutak állapota megfelelő volt.

A 370'057 km. hosszú törvényhatósági és törvényhatósági kezelésben levő községi közlekedési közuton 6 utmester és 64 utkaporó volt alkalmazásban.

A 299'879 km. hosszú törv.-hat. közuton vállalati és házi kezelés mellett 4854 két köbméteres kavicsalom volt előállítandó 59379 K 74 f. költséggel. Ezenkívül az igásminimalisták által utadójuk felének természetbeni leszolgáltatásául 4303 egy köbméteres kavicsalom volt előállítandó 12909 K értékkel. Eszerint a kavicsolás értéke 72288 K tett, ezzel szemben fedezetül a költségelőirányzatban 71270 K 88 f. vétetett fel. A mutatkozó különbség oka az igásminimalisták számának szaporodása.

A kavicsolásra tényleg készpénzben összesen 73699 korona adatott ki. A vállalat útján keresztülviendő kavicsszállításra előirányzott 59379 K 74 fillérrel szemben 73699 K azért adatott ki, mivel az 1907. évről elmaradt kavicsszállítás 1908. évben vitetett keresztül, sőt az 1906., 1907. és 1908. évről elmaradt kavicsszállításra fölvelt hitelből 65717 K 41 f. az 1909. évre lekötötett. Az 1908. évi kavicsszállításból a medgyes—voilai ut 0—18 és 44—69'03 km. szakaszán keresztül viendő fuvarozás, illetve szállítás vállalatra adatott ki, a többi törvht. közutakon házi kezelés mellett vitetett keresztül. A házi kezelés melletti szállítás sem volt egészen befejezhető, miután a segesvár—szentágotai h. é. vasuton a szállítás szünetelt.

A 70'148 km. hosszú t. h. kezelésben levő községi közlekedési közutra 1820 halom lett előállítva, melynek értéke 9100 K-ra tehető.

A t. h. közutakon összesen 24 drb. műtárgy építettett újból házi kezelés mellett. Ezenkívül újból pallóztatott 41 drb. hid és átereszt, illetve javítottatott vállalati uton.

A műtárgyak újból építésére összesen 33982 K 16 f. adatott ki, a pallózásra pedig 11242 K 17 f. lett kifizetve.

A t. h. közutakon az építkezésekre és kavicsszállításra felvett hitelek közül 1909-ik évre 122546 K 38 fillérnek lekötése vált szük-

ségessé. Ily nagy összeg lekötésére azon okból volt szükség, mivel abból a kavicsszállítás elmaradása miatt 65717 K 41 f. esik az utánpótlandó kavics szállítására, továbbá a kiskapus—balázsfalvi utra engedélyezett államsegélyből 50654 K 49 f. még eddig nem volt felhasználható. A fennmaradó összeg pedig műtárgyak javítására és újból építési költségének fedezésére köttetett le.

A t. h. és t. h. kezelésben levő községi közlekedési közutakon a műtárgyaknál előforduló kisebb javítások és uttesttartozékainak rendben tartásának költségei a m. kir. államépítészeti hivatal rendelkezésére bocsátott 7400 K utfenntartási átalányból fedeztettek.

A vármegye területén a községek által fenntartott községi közlekedési (vicinális) utak hossza 643 km.-t tesz. Ezen közutak kiépítése és jókarban tartásánál előhaladás mutatkozik.

A köhalmi és nagysinki járásokban ezen utak teljesen ki vannak építve és rendszeren tartatnak fenn.

A segesvári és medgyesi járásban is előhaladás mutatkozik és a kiépített ily közutak kavicssal el vannak látva. A kiépítetlen utakon is a földmunka előre halad. A medgyesi járásban nagy előhaladás történt, a szentágotai járásban is mutatkozik némi előhaladás. Az utóbbi két járásban fedanyag hiánya folytán az utak rendszer fenntartása igen nagy nehézséggel jár.

A községi közdülő közutak kiépítése és jókarban tartása a legszükségesebbre terjed ki, mivel a községi közmunkát a vicinális utak veszik igénybe.

A m. kir. államépítészeti hivatal a községi közlekedési közutakat a múlt évben is beutazta, itt és a községi közdülő utakon lévő műtárgyak megvizsgáltattak és a talált hiányok megszüntetése iránt megfelelően intézkedtem.

A vármegyei utalapról évi jövedelmét képező, kirováson alapuló utadó, utátkelési járulékok, továbbá kavicsbirság és régi utmunka tartozás, valamint az abból teljesített leróvás, illetve leírás 1908. évben az alábbi volt:

A) Utadóban.

Hátralék 1907. év végén

készpénzben	31071 kor. 97 f. }	
természetben	14208 — „ }	45279 kor. 97 fill.

Előírás 1908. évre :

kézpénzben	190155 kor. 58 f. }	204354 kor. 58 fill.
természetben	14199 — „ }	

Szaporodás évközben :

kézpénzben	648 kor. 18 f. }	660 kor. 18 fill.
természetben	12 „ — „ }	

Összesen: 250294 kor. 73 fill.

Lerovás :

kézpénzben	186413 kor. 12 f. }
természetben	12809 — „ }

Leírás évközben :

kézpénzben	10038 46 „ }	209758 kor. 58 fill.
természetben	498 — „ }	

Marad hátralék az év végén :

kézpénzben	25424 kor. 15 f. }	40536 kor. 15 fill.
természetben	15112 „ — „ }	

A kézpénzben befizetett és természetben lerovott 199222 K 12 f. az esedékes 250294 K 73 f. utadó tartozásnak 79·6%-a.

A kézpénzbeli és természetben lerovandó 204354 K 58 f. utadó folyó előírásnak leírás alá került 10536 K 46 f.-nyi része az egész évi előírásnak 5·1%-a.

B) Utátkeelési járuléokban.

Hátralék 1907. év végén 101 kor. 86 fill.

Előírás 1908. évre 2110 „ 05 „

Összes előírás: 2211 kor. 91 fill.

Ebből lerovás: 1950 „ 26 „

Hátralék az év végén: 261 kor. 65 fill.

C) Kavicsbirságban.

Hátralék 1907. év végén 1272 kor. 80 fill.

Előírás 1908. évre 201 „ — „

Összesen: 1473 kor. 80 fill.

Lerovás :

befizetés	210 kor. — f. }	273 kor. — fill.
törlés	63 „ — „ }	

Hátralék az év végén: 1200 kor. 80 fill.

D) Régi útmunkában.

Hátralék 1907. év végén		2641 kor. 32 fill.
Uj előírás		— —
befizetés	— kor. — f. }	
törlés	2493 „ 12 „ }	2493 „ 12 „
Marad hátralék 1908. év végén:		148 kor. 20 fillér.

X. A vármegyei alapokról.

A vármegyei alapok 1908. évi december havi szaknaplói a következő eredménnyel záródtak le:

	Az alap megnevezése	Készpénz		Kötvény	
		K	f	K	f
1	Háztartási alap, postatak. 3080 K és	5289	15	—	—
2	Útadó	50350	68	617225	43
3	Erdőőrzési „	6322	65	53190	53
4	Phylloxera „	180	21	6795	41
5	Ebadó	1206	48	—	—
6	5 %-os megyei póttadó alap	11287	59	—	—
7	5 %-os vasuti	11841	16	875183	53
8	Körorvosi alap	3145	69	11695	96
9	Körállatorvosi „	—	—	4369	98
10	Megyei tiszti nyugdíj alap	—	—	76227	28
11	Jegyzői nyugdíj alap	8242	68	242223	86
12	Jegyző-gyak. ösztöndíj alap	623	74	9440	19
13	Anyakönyvvez. tiszt.-díj alap	2297	04	—	—
14	Közgazdasági alap	2821	30	38803	61
15	Megyei szegény „	72	—	5532	35
16	Mértékhiteljesítési „	57	51	436	95
17	Községi állategészs. pénzalap	29	60	8509	23
18	Megyei kórházkezelési alap	—	—	—	—
19	Megyei kórházépítési „	—	—	11272	78
20	Rendelkezési alap	12	81	8863	08
21	4 %-os megyeházépítési alap	—	—	8543	04
22	Megyei távbeszélő alap	43	86	115146	05
23	Megyei útn. és útk. nyugdíj al.	178	90	10202	22

	Az alap megnevezése	Készpénz		Kötvény	
		K	f	K	f
24	Közegészségügyi ebadó alap	576	54	10745	01
25	Állategészségügyi „ „	889	23	27639	48
26	Volt felsőfehérm. nemesi alap	881	22	85427	29
27	Volt segésvárszéki majors. „	90	87	6217	38
28	„ „ tiszti özvegyi nyugdíj alap	1992	54	64548	78
29	Volt medgyesszéki tiszti nyugdíj alap	139	62	43896	36
30	Volt medgyesszéki katonai rokkant alap	1462	97	50900	—
31	Volt köhalomsz. majors. alap	7269	19	184354	20
32	„ „ tiszti nyugdíj „	1092	30	51750	89
33	„ „ kórház „	—	—	—	—
34	Volt nagysinkszéki majors. „	1216	67	31382	79
35	„ „ tiszti nyugdíj alap	465	62	55754	78
36	Volt nagysinkszéki katonai rokkant alap	894	92	34300	—
37	Közigazgatási letét	6871	78	67700	14
38	Jegyzői fizetés alap	674	—	—	—
39	Erdőőri nyugalombér „	1084	19	17608	55
40	Főispáni arckép alap	—	—	—	—
31	Volt nagysinkszéki járási kórház alap	1448	46	114198	54

Az alapok terhén fennálló kölcsönök állásáról a következőket jelenthetem :

1. A megyeházépítési alap terhén az 1907. év végével maradt 9800 koronából az 1907. év folyamán törlesztetett 4000 korona. Törlesztésre több nem volt fordítható, mert a megyeházépítési alap jövedelme a törvényhatósági bizottságnak egy korábban hozott és felsőbb jóváhagyást nyert határozata folytán a vármegyei tiszti nyugdíjalapnál a nyugdíjak kifizetése után mutatkozó túlkiadás fedezésére köttetett le. A vármegyei ház építési alap terhén fennálló kölcsön az 1908. év végén 5800 koronát tesz.

2. Az útalap terhén az 1907. év végén maradt és a 5%-os vasúti pótladó segélyezésére, vasútépítés céljából felvett 488450

korona 58 fillérből az 1908. év folyamán 3971 kor. 86 fillér törlesztetett, s így ezen kölcsönből 1908. év végén fennáll még 484478 korona 72 fillér.

3. A vasúti pótadó alap 1907. év végével tartozása volt 673636 kor. 64 fill. Ebből a tartozásból törlesztetett az 1908. év folyamán 5638 kor. 62 fill. s így maradt még fenn az 1908. év végével 667998 kor. 02 fillér.

4. A megyei kórházépítési alap terhére az első ízben felvett kölcsönből az 1907. év végén hátralékban volt 144624 kor. 52 fillérből törlesztetett az 1908. év folyamán 1587 kor. 92 fillér, s így az 1908. év végén ezen régebbi kölcsönből fennáll még 143036 kor. 60 fillér.

Ezen alap terhére, a kórház kibővítése céljából, a kormányhatóság által jóváhagyott törvényhatósági bizottsági határozat alapján, a megyei alapokból felvett 160000 koronából az 1907. év végén fennállott 155098 kor. 37 fill. Erre törlesztetett 1908. évben 1116 kor. 48 fill., s így fennmaradt még 153981 kor. 61 f. az 1908. év végén.

A megyei kórházépítési alap régebbi és újabb kölcsöntartozásából együttesen fennáll még az 1908. év végével 297018 kor. 21 fillér.

5. Az 5 %-os vármegyei pótadóba befizettetett az 1908. év folyamán 46298 kor. 97 fillér.

6. Az 5 %-os vasúti pótadóba befizettetett az 1908. év folyamán 46817 kor. 81 f.

XI. Tanügy.

Az elmúlt 1908. évben összesen 236 elemi iskola volt a vármegyében. Ezek közül állami volt 25, községi 2, ág. hitv. ev. 92, róm. kath. 3, gör. kath. 28, gör. kel. 86.

A múlt tanévben volt 6 állami, 1 Emke és 4 ág. hitv. ev. óvoda, azon kívül 5 állami, 2 ág. evang. állandó gyermekmenhely, 10 állami, 1 községi és 16 evang. nyári gyermekmenhely.

Az elmúlt 1908. évben összesen 407 tanító és tanítónő volt alkalmazva a népiskoláknál; ezek közül állami iskolánál 68, községi

iskolánál 2, róm. kath. iskolánál 4, gör. kath. iskolánál 30, evang. iskolánál 211 és gör. kel. iskolánál 92.

Képesített tanító volt 396, nem képesített 11, ez utóbbiak közül 1 róm. kath., 8 gör. kel. és 2 ev. luth. iskolánál volt alkalmazva.

A vármegye területén a múlt évben volt 1 állami és 5 községi iparos tanonciskola, melyekben 39 tanító 705 iparos és kereskedő tanoncot oktatott.

A múlt évben működött még Segesváron egy állami polgári leányiskola 6 oktatóval és 96 tanulóval, egy ág. hitv. ev. polgári fiúiskola 4 rendes és 4 rendkívüli oktatóval és 112 tanulóval, 1 ág. hitv. ev. polgári leányiskola 5 rendes és 2 rendkívüli oktatóval és 152 tanulóval, végre 1 ág. hitv. ev. tanítónőképző-intézet 6 rendes és 5 rendkívüli tanítóval és 59 növendékkel.

XII. Adóügy.

1. Az 1907. évről 1908. évre átjött	
egyenes adó összege	200420 K 69 f.
1908. évre előíratott	1279120 „ 42 „
Az egyenes adó tartozás összesen	1479541 „ 11 „
Ebből leíratott	77853 „ 46 „
Befizettetett	1259204 „ 49 „
A leírás és befizetés összege	1337057 „ 95 „
Hátralékban maradt	142483 „ 16 „
Az 1908. évi befizetés az 1907. évi befizetésnél kedvezőtlenebb	174890 „ 61 „
2. Az 1907. évről az 1908. évre átjött	
hadmentességi díj kitett	46508 „ 31 „
Az 1908. évre előíratott	40594 „ 95 „
Az összes hadment. díj tartozás volt	87103 „ 26 „
Ebből leíratott	14710 „ 38 „
Befizettetett	42114 „ 45 „
A leírás és befizetés összege	56824 „ 83 „
Hátralékban maradt	30278 „ 43 „

Az 1908. évi befizetés az 1907. évi befizetésnél kedvezőtlenebb	6893 K 43 f.
3. Az 1908. évi összes tartozás volt	1566644 , 37
Ebből leiratott	92563 , 84 ,
Befizettetett	1301318 , 94 ,
Hátralékban maradt	172761 59
Az 1908. évi befizetés az 1907. évi befizetésnél kedvezőtlenebb	181784 , 04

XIII. Vízügyi ügyek.

A törvényhatóság területén az 1908. évben a következő vízrendezési munkálatok kerültek kivétel alá :

A) *Vízrendezések.*

1. Köhalom községben a Kosd patak alsó szakasza ki lett takarítva, illetve szabályozva és pedig 11975 m³ földmunkával s 8382 K 90 f. kiadással.

2. Ugyancsak Köhalom községben a Kosd patak medrét a Loh patak medrével összekötő csatorna felső végénél egy beton vízbeocsátó nyílás lett beépítve, melyen át a községi belsőségeken átfolyó Loh patak állandó élő vízzel látható el. Ezen munkálatok alkalmával ki lett emelve 1300 m³ földtömeg, a zsilip költsége pedig 5065 K-t tett ki.

3. Héjjasfalva községben az 1907. évben megkezdett patak szabályozási munka lett befejezve. Az 1908. évben mozgósított 700 m³ földtömeg, még pedig közmunkaerővel s így kizárólag a kész kiadásokra 114 K 40 f. esett.

4. Bürkös község határában Galambfalvi örökösök birtokának a Hortobágy patak melletti alacsony fekvésű része lett felemelve 505 K 54 fillérrel, a teljesített földmunka 120 m³ volt.

5. Szászsáros község közönsége közmunka erejével a Nagy-Küküllő folyó egyik kanyarulatának átvágását fejezte be, mely munkálat alkalmával a folyó évben mozgósított 1060 m³ földtömeg.

6. Mirkvásár községben is folytatást nyert az 1907. évben megkezdett vízrendezési munkálat. Az 1908. évben kiemeltetett 19623 m³ földtömeg, erre ki lett adva 2191 K 95 fillér.

7. Sárpalak község közönsége közmunkaerejével a községen átfolyó patak medrét kitakarította, mely munkálat alatt 550 m³ földtömeg mozgósított.

8. Puszta-Czelina községben, szintén közmunkával a belsőségekben levő s közegészségügyileg káros hatású mocsárnak az 1907. évben megkezdett munkálata nyert befejezést 250 m³ földkiemléssel.

Az 1—8. alatti munkálatok alkalmából az 1908. évben összesen 35,578 m³ föld mozgósított, míg az összes készpénzbeli kiadás 11.759 K 79 fillért tett ki, mely összeggel 161 kat. hold terület lett a vizek kártételeitől mentesítve.

Az említett kiveteli munkálatokon kívül a következő vízrendezési munkálatokra készítették el a tervek:

1. Holdvilág község belsőségének a hegyi vizek kártételeitől való mentesítési terve.

2. Apold községben a tagosítással kapcsolatba hozott szabályozási munkálatok terve; továbbá tervezés alatt állanak:

3. Szászdálya község belsőségében levő patak mederrendezése.

4. Szászkeresztur község tagosításával kapcsolatos szabályozási munkálatok.

5. Bürkös patak mederrendezésére vonatkozó munkálatok.

B) *Partbiztosítások.*

1. Fehéregyháza község határában a kir. kincstári telepes birtokon a Nagy-Küküllő folyó védelmére 920 fm. köpartvédmű terve készült el.

2. Bürkös községben a Galambfalvi örökösök birtoka mentén a Hortobágy patak medrének adandó helyes levezetés végett tervezett egy 100 fm. rőzsepartbiztosítás.

C) *Vizvezetékek.*

Az 1908. év folyamán új vizvezetékét létesített:

1. Nagysink község, még pedig az ugynevezett Anger nevű dülő részből 6026 K költséggel.

2. Ugyancsak Nagysink község kibővítette a már meglévő Paus árok völgyében levő vízvezetékét 4656 K költséggel.

3. Segesd községben az év végén még nem lett teljesen befejezve a munkálat, azonban igen közel állott a befejezéshez. Az 1908. évben e célra ki lett adva 16180 K 93 fillér.

Tervezés alatt állanak Nagysink községben a románok utcájába vezető vízvezeték, Báránykut, Szászszentlászló, Sárpatak, Szászkézd, Moha, Százhalom, Garat és Szászkeresztúr községek vízvezetékének munkálatai.

D. *Egyéb munkálatok.*

Az 1908. évben: 1. Garat községben egy létesítendő vízvezeték érdekében forrás foglalási munkálatok lettek végrehajtva.

2. Kissink községben Schwab János és Mihály ottani birtokosoknak területén 0'8 kat. hold lett megalagszóezve.

3. Nagyselyk községben pedig egy csorgó kut állított helyre.

4. Hásság községben a község tulajdonát képező vízhasználat lett az üzemhez képest átalakítva.

5. Nagysink község pedig a meglévő vízvezetékvizgyűjtő telepén egy szűrő medencét állított be.

Ezen kiviteli munkálatokon kívül terv készült:

1. Segesvár város villamos telepéhez tartozó betongát átépítésére.

2. Moha község legelőjén létesítendő marhahatóra.

3. Schwab János és Mihály kissinki lakosok részére egy öntözés berendezésére.

4. Szászdálya község vízvezetékéhez betonvályu munkálataira.

5. Halmágy község legelőjén marhaható berendezésre.

6. A bürkösi patakon levő két vízhasználat gyakorlatrendezésére.

XIV. Árva- és gyámhatósági ügyek.

A gyámhatóság hatásköréhez tartozó ügyek állapotáról az 1908. évben, különösen az árvaszéki ügyforgalom és az árvaalapok állásáról, valamint a gyámoltak és gondnokoltak személyi és vagyoni viszonyairól az alábbiakban van szerencsém beszámolni:

A gyámügyi közigazgatás menete a lejárt évben ugy a központi hivatalban, mint a vármegye területén levő községekben is rendes volt; akadályok és nehézségek vagy összeütközések, melyek külön intézkedéstételt szükségessé tettek volna, nem merültek fel.

A megyei árvaszékek részére kiadott gyámügyi ügyviteli szabályzat 3. és 128-ik szakaszaiban előirt felügyeletet a központban és az árvaszéki tevékenységnek havonkénti ellenőrzését illetőleg az árvaszéki elnök ez iránti kötelezettségeit rendesen és a szabályzat értelmében teljesítve — e felügyeleti és ellenőrzési jog gyakorlásánál nem tapasztalt oly hiányokat vagy mulasztásokat, melyeknek megtorlása iránt külön intézkedést kellett volna tenni.

A gyámügyi közigazgatásnak a helyszínén való megvizsgálása, vagyis a felügyelet a vidéken az elmúlt évben szintén gyakoroltatott, miután a belügyminiszter ur az árvaszéki elnöknek a gyámügyi közigazgatásnak helyszini megvizsgálása alkalmából felmerülő uti-költségek fedezésére 500 K állami pótvavadalmazást engedélyezett. Ez lehetővé tette, hogy a gyámügyi közigazgatás az ügyviteli szabályzat 4-ik §-a értelmében az 1908. évben összesen 27 községben megvizsgálható volt, mely vizsgálatok 18 napot vettek igénybe.

A megvizsgált községek a következők:

Segesd, Apold, Hégen, Prépostfalva, Rozsonda, Nagykapus, Bürkös, Morgonda, Boldogváros, Nádpatak, Vessöd, Vérd, Nagyszöllös, Keresd, Rudály, Földszin, Almakerék, Szászufalu, Miklóstelke, Ugra, Kóhalom, Hidegkut, Héviz, Homoród, Szászkeresztur, Héjjasfalva és Fehéregyháza.

A gyámügyi közigazgatás megvizsgálása tárgyában kiadott 123129/1903. B. M. számú körrendelet köteleességévé teszi az árvaszéki elnöknek, a gyámügyi közigazgatás helyszini megvizsgálása alkalmával ezen vizsgálati rendszer célszerűségét és szükségességét különös tanulmány tárgyává tenni.

Az e tekintetben az elmúlt 1908. évben szerzett tapasztalatok eredménye azonos az előző években szerzett tapasztalatokkal, mi okból az erre vonatkozó észrevételeket nem kell újból felsorolnom, hanem e tekintetben az 1904. évi jelentésben foglaltakra ráutalván azon nézetemnek adok kifejezést, hogy e vizsgálati rendszer jövőben is fenntartandó lesz, miután azok az indokok, melyek ezt célszerűvé és szükségessé teszik, most is fennforognak.

Mi az árvaszék 1908. évi ügyforgalmát illeti, ennek vázlatára vonatkozólag a következőket jelentem be :

Az 1908. évi január hó 1-étől december hó 31-ikéig az előadóknak kiosztatott összesen 15967 ügydarab, melyből 15091 darab elintéztetett és 876 beadvány elintézetlenül maradt. E hátrálék abban leli indokát, hogy egyfelől egyik előadó betegség miatt 1908. évi november hó 6-ika óta nem járhatott irodába, s hogy másfelől az árvaszék nem rendelkezett oly munkaerő fölött, melyet ily esetben előadói teendőik ellátásával felruházhatna.

Az árvaszék 1908. évben 4 teljes és 69 tanácsulést tartott, melyek közül 48 rendes és 21 rendkívüli ülés volt.

Az árvaszéki kiküldetésekről szóló 133300—1902. B. M. számú körrendelet 4-ik szakasza értelmében az elnök ellenőrzési naplót vezetett, melyből kitetszőleg a gyámhatóság a múlt évben csak 6 esetben rendelvén el kiküldetéseket, ezekkel mindannyiszor árvaszéki előadót bizott meg.

A gyámpénztári kezelést a királyi pénzügyigazgató 1908. évben háromszor vizsgálta meg váratlanul és pedig április hó 22-én és 23-án, továbbá augusztus hó 12-én, végül december hó 11-én és 12-én; az elnök — miután augusztus havában szabadságon volt — csak az első és az utolsó rovincsoláson vehetett személyesen részt.

A gyámpénztár kezelése mindannyiszor rendben találtatott. A gyámügyi ügyviteli szabályzat 3-ik szakasza értelmében az elnök a tiszti főügyész s a magyar királyi pénzügyigazgatóság mellé rendelt számvevőség könyveit is megvizsgálta és pedig azokat június hó 27-én és december hó 31-én, ezeket május hó 21-én és 22-én és október hó 29-én és 30-án.

A könyvek rendben találtattak, észrevételek nem merültek fel. Az ügyviteli szabályzat 93-ik §-a értelmében a tiszti ügyész az

egyes pereknek az év végével való állásáról szóló általános jelentést megtette.

Az I. V. c. 1903. B. M. számú rendelet alapján a gyámhatóság által elhagyottnak nyilvánított gyermekek a marosvásárhelyi, budapesti, temesvári, aradi, kolozsvári, szegedi és a kassai állami gyermekmenhelyekben vannak elhelyezve. Az elhagyott gyermekek száma kitesz az 1908. év végével 34 et. E gyermekek községi illetőségét tekintve, ezek közül tartozik: Sárpaták községbe 8, Nagykapus községbe 2, Szászkezd községbe 2, Héjjasfalva községbe 2, Egerbegyre 1, Baromlaka községbe 2, Szászsárosra 1, Baráthelyre 1, Táglásra 1, Muzsnára 1, továbbá Mirkvásár községbe 2, Datk, Ūrmös és Héviz községekbe egyenként 1, Lemnek 2, Vérd és Bürkös községekbe egyenként 1, végül Brulya községbe 2, Gerdály és Nagysink községekbe egyenként 1 gyermek.

A mult 1908. évben is kénytelen volt az árvaszék egyes gyámoltak és gondnokoltak érdekében a tiszti ügyésznek perbeli megbízást adni.

Az 1907. év végével folyamatban maradt volt 14 per, az 1908. év folyamán perbeli megbízást kapott a tiszti ügyész 17 esetben. Ebből az év folyamán megszűnt, illetve befejezést nyert 27 per, e szerint folyamatban maradt az 1908. év végén 4 per.

A gyámság és gondnokság alatt állók számát s ezek létszámában az év folyamán előállott változásokat a következő adatok tüntetik fel:

Az 1907. évi december hó 31-én nyilvántartás alatt maradt volt:

a) Gyámhatóság alatt álló kiskoru	11506	személy
b) Gyámhatóság alatt álló gondnokolt	1423	,
	<u>Összesen:</u>	12929 ,

Gyámság alá került 1908. évben	949	,
Gondnokság alá került 1908. évben	120	személy
	<u>Összesen:</u>	1069 személy.

Számadásra kötelezett gyám és gondnok volt az 1908. év végén 346, beérkezett volt az év végéig 211 számadás, úgy hogy számadástétellel 135 gyám- és gondnok hátralékban maradt.

Gyámság alól felszabadult az 1908. év folyamán :

I.

A 24-ik életév betöltése által összesen 906 személy.

II.

Nagykorunak nyilvánítás folytán :

1) férfi	22 személy,
2) nő	8

III.

Férjhez menetel folytán :

2) nő	69
-------	----

IV.

Halál folytán :

1) férfi	15 személy,
2) nő	14

V.

Utólagos házasság által törvényesített, házasságon kívül született :

1) férfi	6 személy,
2) nő	5

Gyámság alól felszabadult e szerint összesen 1045 személy.

Gondnokság alól felszabadult :

I.

Halál folytán :

1) férfi	8 személy,
2) nő	10

II.

Ismeretlen helyen távollét miatt gondnokság alá helyezett volt, de időközben újból hazatért :

1) férfi	35 személy,
2) nő	28

Gondnokság alól felszabadult e szerint összesen 81 személy,

Ezek szerint volt az 1908. év végén :

1) Gyámhatóság alatt álló kiskoru	10557 személy,
2) Gyámhatóság alatt álló gondnokolt	1462 „
Összesen :	12019 személy.

A gyámoltak és gondnokoltak gyámpénztárilag kezelt vagyonukról, illetve a gyámpénztár állásáról az 1908. évben a következőkben számolok be:

A gyámpénztári árva alap pénztári állása az 1907. év végén a következő:

készpénzben	877 K 01 f.
értékpapírokban és takaréktári könyvekben	839507 „ 45 „
magánkötvényekben	89970 „ 99 „
drágaságok és ékszerekben	592 „ — „
Összesen	930947 K 45 f.

Az 1908. évben befolyt:

készpénzben	200811 K 77 f.
értékpapírokban és takaréktári könyvekben	102927 „ 91 „
magánkötvényekben	3369 „ 66 „
drágaságok és ékszerekben	— „ — „
Összesen	307109 K 34 f.

Az 1908. évben kiadatott:

készpénzben	199437 K 34 f.
értékpapírokban és takaréktári könyvekben	27103 „ 62 „
magánkötvényekben	1837 „ 52 „
drágaságok és ékszerekben	— „ — „
Összesen	228378 K 48 „

E szerint a gyámp. árva-alap pénztári állása az 1908. év végén:

készpénzben	2251 K 44 f.
értékpapírokban és takaréktári könyvekben	915331 „ 74 „
magánkötvényekben	91503 „ 13 „
drágaságok és ékszerekben	592 „ — „
Összesen:	1009678 K 31 f.

Miután a kiskorúak és gondnokoltak pénzei a gyámpénztári naplón kívül a gyámpénztári letéti naplóban is kezeltetnek, szük-

ségesnek tartom, e letéti kezelésre vonatkozó adatokat a következőkben felsorolni :

Az 1907. év végén letélben volt :

kézpénzben	37984 K 64 f.
takaréktári könyvekben	1026 „ — „
magánkötvényekben	— „ — „
Összesen	<u>39010 K 64 f.</u>

Az 1908. évben befolyt :

kézpénzben	168937 K 96 f.
takaréktári könyvekben	13902 „ 79 „
magánkönyvekben	23000 „ — „
Összesen:	<u>205840 „ 75 „</u>

Az 1908. évben kiadatott :

kézpénzben	185297 K 12 f.
takaréktári könyvekben	13928 „ 79 „
magánkötvényekben	17000 „ — „
Összesen:	<u>216225 „ 91 „</u>

E szerint a gyámpénztári letét állása az 1908. év végén :

kézpénzben	21625 K 48 f.
takaréktári könyvekben	1000 „ — „
magánkötvényekben	6000 „ — „
Összesen :	<u>28625 K 48 f.</u>

Az 1901. évi XXI. t.-c. 5-ik §-a értelmében létesített „Elhagyott gyermekek segélyalapja“-nak pénztári állása az 1907. év végén a következő :

kézpénzben	7 K 36 f.
takaréktári betétben	1416 „ 67 „
Összesen :	<u>1425 K 03 f.</u>

Az 1908. évben befolyt :

kézpénzben	— K — f.
takaréktári betétben	31 „ 87 „
Összesen :	<u>31 K 87 f.</u>

Az 1908. évben kiadatott :

kézpénzben	481 K — f.
takaréktári betétben	— „ — „
Összesen :	<u>481 K — f.</u>

E szerint az alap pénztári állása az 1908. év végén :

késpénz	— K — f.
takaréktári betétben	<u>975 „ 90 „</u>
Összesen:	975 K 90 f.

Hozzáadva ehhez az összeghez a gyámpénztári árva-alapban kimutatott 1009678 K 31 fillért, valamint a letétben levő 28625 K 48 fillért, teszen az 1908. év végén gyámpénztárilag kezelt értékek főösszege 1039279 K 69 fillért.

Ezekben volt szerencsém a vármegye 1908. évi közigazgatási, árva- és gyámhatósági állapotáról, valamint a tiszti kar működéséről számot adni, kérve a tekintetes törvényhatósági bizottságot, hogy jelentésemet tudomásul venni és Pildner Frigyes és Dr Müller Henrik bizottsági tagok elhunytá fölött jegyzőkönyvi részvétének kifejezését elhatározni sziveskedjék.

SOMOGYI ISTVÁN,

A VASKORONA-REND LOVAQJA, ALISPÁN.

Löblicher Municipalausschuss!

Im Sinne des § 68 des XXI. G. A. vom Jahre 1886 beehre ich mich über den Verwaltungsstand, die Waisen und Vormundschafts-Angelegenheiten, sowie über die Tätigkeit des Beamtenkörpers im verflorbenen Jahre 1908 in folgendem Rechenschaft zu legen.

I. Municipalleben.

Die Einteilung der Gemeinden unseres Comitates in Sanitätskreise u. die Zahl der Kreisärzte hatte seit der im Jahre 1877 erfolgten ersten Einteilung keine Veränderung erfahren, u. so sah sich infolge des Zuwachses der Bevölkerung des Comitates u. der veränderten Lebensverhältnisse die Comitatscongregation genötigt im Jahre 1904 u. 1905 mit den Beschlüssen des Municipal-Ausschusses Zahl 602,—13873/904 u. 356,—5703/905 den Comitatus in 15 Sanitätskreise neu einzuteilen. Diese Beschlüsse wurden im nächsten Jahre rechtskräftig, trotzdem konnten aber die neuen Kreise mit Kreisärzten nicht besetzt werden, da die Endbeschlüsse, mit welchen die Bezüge der Kreisärzte geregelt wurden, von mehreren Gemeinden angefochten u. vom Verwaltungs-Gerichtshof annulliert worden waren. Durch die annullierende Entscheidung des Verwaltungs-Gerichtshofes schien es ausgeschlossen die Deckung der Bezüge von 15 Kreisärzten aufzubringen, da diese Entscheidung ausdrücklich fordert, dass jeder Sanitätskreis selbst für die Bezüge seines Kreisarztes aufkommen müsse u. direkt verbot, dass die Gesamtkosten wie es geplant war auf sämtliche Gemeinden

des Comitates ihrem Vermögensstand nach aufgeteilt würden. Nachdem aber mehrere der geplanten Kreise aus derart armen Gemeinden zusammengesetzt sind, dass dieselben die Kosten unmöglich aufbringen können, so hatte ich keine Hoffnung, dass der Sanitätsdienst in unserem Comitate jeden Anforderungen entsprechend geregelt werden könne, bis die Gesetzgebung nicht selbst eingriff u. durch Schaffung des XXXVIII. G. A. vom Jahre 1908 den Sanitätsdienst im ganzen Lande einheitlich regelte. Dieser Gesetzartikel, welcher mit 1. Oktober ins Leben getreten ist, nimmt bei der Einteilung der Sanitätskreise die bestehende Einteilung zur Grundlage, insofern dieselbe den Bestimmungen dieses G. A. entspricht. Nachdem nun aber in unserem Comitate die 15 Sanitätskreise entgültig u. rechtskräftig festgesetzt waren u. deren Einteilung dem Gesetze entspricht, so ist deren Bestehenbleiben gesichert. Bezüglich der Bezüge der Kreisärzte bestimmt dieses Gesetz, dass dieselben der Staat deckt. So wurde ich denn in die Lage versetzt, die Verfügungen zur Besetzung dieser Kreisärztlestellen treffen zu können u. hoffe auch, dass im nächsten Jahre sämtliche Kreise mit Ärzten besetzt sein werden.

Bei dieser Gelegenheit will ich auch der Frage des Baues eines Comitats-Telephon-Netzes Erwähnung tun u. über den Stand dieser Angelegenheit Bericht erstatten.

Schon im Jahre 1901 hat unser Comitats in dieser Angelegenheit im Interesse der Verwaltung u. zur Hebung des Handels u. Verkehrs die ersten Schritte getan. Die k. ung. Post u. Telegraphen-Direction wurde ersucht Pläne u. Kostenvoranschläge anzufertigen und auf Grund dieser provisorischen Pläne und Kostenvoranschläge votirten die zwei Städte sowie sämtliche Gemeindeglieder im Verhältnisse der Staatssteuern den Baarbetrag von 120000 Kronen für den Bau des Telephon-Netzes.

Die diesbezüglichen Gemeindebeschlüsse wurden vom Municipal-Ausschusse im Jahre 1903 verhandelt u. genehmigt. Nachher wurde die Post u. Telegraphen-Direction ersucht die entgültigen Pläne u. Kostenvoranschläge anzufertigen, welche im folgenden Jahre auch vorgelegt wurden. Ausser dem staatlichen Beitrage schrieb der definitive Kostenvoranschlag zu Lasten des Comitates eine baare Bausumme von 139000 Kronen vor. u. ausserdem noch

alljährlich mehrere Tausend Kronen für Instandhaltung der Leitung. Nachdem damals aus den von den Städten u. Gemeinden votierten Beträgen weder die Bausumme von 139000 Kronen, vielweniger aber eine jährliche Instandhaltungssumme gedeckt werden konnte, u. ein zu diesem Zwecke verwendbarer anderer Capitalsfond nicht existierte, ferner die meisten Gemeinden ohnehin schon überlastet sind u. eine weitere Inanspruchnahme derselben undurchführbar war, so schien der Bau des Comitats-telephones ausgeschlossen zu sein.

Im Laufe des Jahres 1907 delegierte der Municipal-Ausschuss unter dem Präsidium des Herrn Obergespan eine Commission zum Zwecke der Vornahme weiterer Schritte im Interesse des Ausbaues eines Telephon-Netzes. Auf Grund des Beschlusses dieser Commission wurde die Post-Direction neuerlich ersucht Pläne u. Kostenvoranschläge anfertigen u. dieselben in einer Sitzung dieser Commission durch eines ihrer Fachorgane vortragen zu lassen.

Am 8-ten Mai 1908 wurde in der Sitzung der Commission endgültig festgesetzt, dass das Municipium ausser den Baukosten von 139000 Kronen jährlich noch für Instandhaltung 16500 Kronen beitragen müsse.

Die im Jahre 1903 von den Städten u. Gemeinden votierten u. gröstenteils auch eingezahlten 120000 Kronen sind mit den Zinsen bis Ende 1908 auf 140000 Kronen angewachsen u. findet somit jetzt die Bausumme ihre Deckung. Nachdem nun aber für die jährliche Instandhaltungssumme von 16500 Kronen keine Deckung vorhanden war, beschloss die Comitats-Congregation diesem Hinderniss derart abzuhelpfen, dass sie diese jährlichen 16500 Kronen aus dem Comitats-Strassenfonde unter der Bedingung votierte, dass das hohe Ärar diesen Betrag dem Strassenfond als ständige jährliche Staatssubvention bewillige, respective rückvergüte. Im Falle der Handelsminister diesen Beschluss der Comitats-Congregation genehmigt, ist der Bau des Telephon-Netzes gesichert, die Entscheidung des Handelsministers ist bis jetzt noch nicht erfolgt.

Nach langwierigen Verhandlungen u. vielem Bemühen ist es endlich gelungen zu erwirken, dass die Verwaltung der Segesvár—Agnethler Vicinalbahn vom 1-ten September 1908 vom Staate übernommen wurde u. so ist nicht nur die Aufrechterhaltung, sondern

auch eine Steigerung des Verkehres gesichert, wodurch nach seinerzeitiger Abzahlung der den Bahnbau belastenden 673636 Kronen 64 H. sowohl das Municipium als auch die Gemeinden auf einen Gewinn nach Ihren Prioritäts-Actien rechnen können. Voraussichtlich wird die Nagyszeben—Agnethler Vicinalbahn im Laufe des nächsten Jahres ausgebaut u. dem Verkehr übergeben werden und fusionieren dann auf Grund der vom hohen Ärar schon genehmigten Vereinbahrungen die Segesvár—Agnethler sowie Nagyszeben—Agnethler Vicinalbahnen u. die ganze Strecke geht in staatliche Verwaltung derart über, dass den Vereinbahrungen nach der fusionierten Bahngesellschaft 48—50 % der Brutto-Einnahmen überlassen werden.

Als erwähnenswert bemerke ich, dass zu Anfang Oktober in einem unter der evang. Kirche A. B. in Malmkrog vorgefundenen Grabgewölbe die Gebeine des gewesenen Grossfürsten Siebenbürgens Michael Apafi, dessen Gemahlin, Sohnes u. Schwiegertochter aufgefunden wurden. Die Regierung, welcher der Fall von Seite der Auffinder angemeldet wurde, hat bis Ende des Jahres keine Verfügungen getroffen.

Der Minister des Innern bewilligte am 13-ten Januar unter Zahl 129431—907 die Besetzung der systemisierten zweiten Repser Stuhlrichterstelle, welche mit dem Segesvárer Stuhlrichter Dr. Ladislaus Apathy durch Versetzung besetzt wurde, in dessen Stelle der Medgyeser Stuhlrichter Georg Révay versetzt u. in die Stelle dieses der Verwaltungspraktikant Baron Dr. Alexander Apor substituiert wurde. In der am 3-ten Juni 1908 abgehaltenen ordentlichen Frühjahrsgeneralversammlung wurde dann Baron Dr. Alexander Apor als Stuhlrichter des Medgyeser Bezirkes definitiv angestellt, indem er einstimmig zum Stuhlrichter gewählt wurde.

Infolge Substituierung des Baron Apor zum Stuhlrichter wurde der bis dahin unbesoldete Verwaltungspraktikant Alexander Lendvay jun. als besoldeter Praktikant substituiert u. dann nach der erfolgten Wahl des Baron Apor als ordentlicher Praktikant ernannt. Die Abdankung des Praktikanten Michael Binder aus dem Agnethler u. Alexander Lendvay aus dem Segesvárer Bezirke wurde vom H. Obergespan am 31-ten Oktober 1908 angenommen.

Josef Pallós Archivar wurde in der am 13-ten Oktober 1908

abgehaltenen Generalversammlung pensioniert und in seine Stelle der Verwaltungspraktikant der Centrale Gabriel Kiss ernannt.

In die derart erledigten drei Verwaltungspraktikantenstellen wurden am 29 Dezember Dr. Jenő Teleki in die Centrale, Johann Gutt in den Segesvárer u. Georg Graeser in den Agnethler Bezirk ernannt.

Der Verwaltungspraktikant Johann Mantsch wurde um seiner activen Militärdienstpflicht Genüge leisten zu können unter Aufrechterhaltung seiner Stelle vom 1-ten Oktober 1908 für ein Jahr beurlaubt.

Der substituirte Repser Bezirksarzt Dr. Karl Graffi wurde am 7. Mai 1908 vom Herrn Obergespan definitiv ernannt.

Der Minister des Innern genehmigte Ende September den im Juni gefassten Generalversammlungsbeschluss, laut welchem der Oberstuhlrichter des Repser Bezirkes Dr. Stefan Tompa in Anerkennung seiner erworbenen Verdienste in die VII. Rangklasse vorgeückt wurde.

Die durch Vorrückung des Dr. Ladislaus Apáthy erledigte Kanzlisten-Stelle wurde mit dem Diurnisten Karl Hánn besetzt; in Folge Ableben des Medgyeser Bezirkskanzlisten wurde in diese Stelle der Gross-Schenker Bezirkskanzlist Aladár Györfly versetzt u. in die Stelle dieses der Diurnist der Centrale Josef Schulleri ernannt. Die somit erledigten 2 Diurnistenstellen der Centrale wurden mit Julius Nágó aus Radeln u. Koloman Héja aus Segesvár besetzt.

In Folge Suspendierung des Repser Bezirkskanzlisten Gustav Kulifay wurde in diese Stelle der Diurnist Martin Henning substituiert.

Im abgelaufenen Jahre haben 72 von den Beamten u. vom Manipulationspersonal krankheitshalber, zur Erholung u. in Privatangelegenheiten in 134 Fällen im Ganzen 3000 Tage Urlaub erhalten.

Von den Mitgliedern der Comitats-Congregation starben im Vorjahre Fridrich Pildner Bezirksdechant aus Leblang u. Dr. Heinrich Müller Bezirksarzt i. P., beide haben an unserem Verwaltungsleben regen Anteil genommen.

II. Verwaltung.

Die Verwaltung nahm auch im Jahre 1908. einen ungehinderten Verlauf; wichtigere Umstände, welche sie störend beeinflusst hätten, traten nicht ein, wie aus dem Folgenden hervorgeht.

1. Kraft des mir auf Grund §. 57 des XXXIII. G. A. ex 1894 zustehenden Rechtes, habe ich zum Zwecke der Eheschliessung auf Grund motivierter Gesuche Dispens von der Publication in 187 Fällen erteilt.

2. Der Municipalausschuss hielt 2 ordentliche und 1 ausserordentliche Sitzungen ab und fasste 654 Beschlüsse.

3. Der Verwaltungsausschuss hielt 12 ordentliche Sitzungen ab und fasste 1250 Beschlüsse.

4. Der Forstverwaltungsausschuss hielt 11 ordentliche Sitzungen ab und fasste 385 Beschlüsse.

5. Der Wirtschaftsrat hielt 2 Sitzungen ab und fasste 18 Beschlüsse.

6. Der Central-Wahlausschuss fasste in 4 Sitzungen 13 Beschlüsse.

7. Der Spitals-Aufsichtsrat fasste in 3 Sitzungen 26 Beschlüsse,

8. Der Verifications-Ausschuss fasste in 1 Sitzung 1 Beschluss.

9. Die Pferdezucht Commission fasste in 1 Sitzung 33 Beschlüsse.

10. Der Comitats Pensionsausschuss hielt 3 Sitzungen ab und fasste 6 Beschlüsse.

11. Der Notärs Pensionsausschuss fasste in 5 Sitzungen 7 Beschlüsse.

Beim Centralamte des Comitates:

12. liefen im Protokolle des Vicegespans ein	19780	Eingaben
erledigt wurden	19675	
unerledigt blieben	105	
13. Im Protokoll des Central-Wahl-		
ausschusses liefen ein	36	
welche sämmtlich erledigt wurden.		

14. Im Protokoll des Verwaltungsausschusses liefen ein	3028	Eingaben
erledigt wurden	3005	
unerledigt blieben	23	
15. Beim Comitats-Waisenamte liefen ein	15967	
erledigt wurden	15091	
unerledigt blieben	876	
In den Protokollen der Centrale liefen demnach ein im Ganzen	38811	
erledigt wurden	37907	
unerledigt blieben	904	
16. <i>Beim Segesvárer Stuhlrichteramte liefen ein</i>		
a) im Verwaltungsprotokoll	4584	
erledigt wurden	4581	
unerledigt blieben	3	
b) im Übertretungsprotokoll	722	
welche sämtlich erledigt wurden.		
c) In Übertretungsfällen wurden an Geldstrafen verhängt	9789	K. 29 H.
eingehoben wurden	4468	69 „
abgeschrieben wurden	4672	„ 47 „
bleibt ein Rückstand von	648	13
17. <i>Beim Medgyeser Stuhlrichteramte liefen ein :</i>		
a) Im Verwaltungsprotokoll	5677	Eingaben,
erledigt wurden	5677	
unerledigt blieben	—	
b) im Übertretungsprotokoll	1282	
erledigt wurden	1282	
unerledigt blieben	—	
c) In Übertretungsfällen wurden an Geldstrafen verhängt	10264	K. 47 H.
eingehoben wurden	3653	51
abgeschrieben wurden	5633	24 „
im Rückstand verblieben	977	72

18. *Beim Repser Stuhlrichteramente liefen ein:*

a) im Verwaltungsprotokoll	6679	Eingaben
erledigt wurden	6663	
unerledigt blieben	16	
b) Im Übertretungsprotokoll	1382	
erledigt wurden	1382	
unerledigt blieben	—	
c) In Übertretungsfällen wurden an		
Geldstrafen verhängt	25913	K. 45 H.
eingehoben wurden	9849	07
abgeschrieben wurden	13290	54
bleibt ein Rückstand von	2773	84

19. *Beim Agnethler Stuhlrichteramente liefen ein:*

a) im Verwaltungsprotokoll	4076	Eingaben
erledigt wurden	4069	
unerledigt blieben	7	
b) im Übertretungsprotokoll	727	
welche sämtlich erledigt wurden.		
c) In Übertretungsfällen wurden an		
Geldstrafen verhängt	11963	K. 66 H.
eingehoben wurden	2620	54
abgeschrieben wurden	6629	55
bleibt ein Rückstand von	2713	57

20. *Beim Gross Schenker Stuhlrichteramente liefen ein*

a) im Präsidial und Verwaltungsprotokolle	4306	Eingaben
erledigt wurden	4306	
unerledigt blieben	—	
b) im Übertretungsprotokoll	674	
erledigt wurden	669	
unerledigt blieben	5	
c) In Übertretungsfällen wurden an		
Geldstrafen verhängt	9571	K. 11 H.
eingehoben wurden	5222	65
abgeschrieben wurden	3515	06
bleibt ein Rückstand von	833	40

21. *Beim Magistrat der königl. Freistadt Segesvár liefen ein:*

a) im Präsidial und Magistratsprotokoll	9065	Eingaben
erledigt wurden .	9009	
unerledigt blieben	56	
b) im Forstamtsprotokoll	297	
erledigt wurden alle.		
c) Im Steuer- und Kassenamtsprotokoll	2443	
erledigt wurden	2361	
unerledigt blieben	82	
d) Im Buchhaltungsprotokoll	79	
welche sämtlich erledigt wurden.		
e) Im Wirtschaftsprotokoll	243	
welche sämtlich erledigt wurden.		
f) Im Gemeindegerichtsprotokoll	1314	
erledigt wurden	1295	
unerledigt blieben	19	
g) Im Protokoll für Armenwesen	343	
erledigt wurden	343	
unerledigt blieben	—	
h) Im Waisenamtsprotokoll	1071	
erledigt wurden	1037	
unerledigt blieben	34	

22. *Bei der Polizeihauptmannschaft der Stadt Segesvár liefen ein:*

a) Im Präsidial u. Verwaltungsprotokoll	5133	Eingaben
erledigt wurden	4947	
unerledigt blieben	187	
b) Im Zustellungsprotokoll	278	
welche sämtlich erledigt wurden.		
c) Im Protokoll für Strafsachen	572	
erledigt wurden	553	
unerledigt blieben	19	
d) Im Übertretungsprotokoll liefen ein	1199	
erledigt wurden	1107	
unerledigt blieben	92	
e) Im Protokolle für Auslandspässe liefen ein	256	
welche sämtlich erledigt wurden.		

f) In Übertretungsfällen wurden an Geldstrafen verhängt	3822 K. 38 H.
eingehoben wurden	1181 16
abgeschrieben wurden	2522 17
bleibt ein Rückstand von	119 05
Beim Magistrat u. bei der Polizeihaupt- mannschaft der Stadt Segesvár liefen demnach ein im Ganzen	22293 Eingaben
erledigt wurden	21804
unerledigt blieben	489

23. Beim Magistrat der königl. Freistadt Medgyes liefen ein :

a) Im Präsidial u. Verwaltungsprotokoll	7216 Eingaben
erledigt wurden	7104
unerledigt blieben	112
b) Im Forstamtsprotokoll	228
welche sämtlich erledigt wurden.	
c) Im Steuer- u. Kassenamtsprotokoll	2495
erledigt wurden .	2444
unerledigt blieben	51
d) Im Buchhaltungsprotokoll	25
erledigt wurden .	25
unerledigt blieben	—
e) Im Wirtschafts- u. Bauamtsprotokoll	1506
welche sämtlich erledigt wurden.	
f) Im Gemeindeggerichts-Protokoll	1432
welche sämtlich erledigt wurden.	
g) Im Waisenamtsprotokoll	730
erledigt wurden	687
unerledigt blieben	43 „

24. Bei der Polizeihauptmannschaft der Stadt Medgyes liefen ein und zwar :

a) Im Verwaltungsprotokoll	2045 Eingaben
erledigt wurden	2043
unerledigt blieben	2
b) Im Protokoll für Strafsachen	147
welche sämtlich erledigt wurden.	

c) Im Übertretungsprotokoll	347	Eingaben
erledigt wurden	346	,
unerledigt blieben	1	
d) In Übertretungsfällen wurden an		
Geldstrafen verhängt	4236	K. 09 H.
eingehoben wurden	1487	88
abgeschrieben wurden	1910	, 51
bleibt ein Rückstand von	837	70
In den Protokollen des Magistrates		
und der Polizeihauptmannschaft der		
Stadt Medgyes liefen ein im Ganzen	16171	Eingaben
erledigt wurden	15962	
unerledigt blieben	209	

*In den Protokollen der Centrale, der 5 Stuhlrichterämter, der beiden
Magistrate und Polizeihauptmannschaften*

liefen Obigem zufolge im Ganzen ein	107384	Eingaben
erledigt wurden	105751	
unerledigt blieben	1633	,
An Geldstrafen wurden verhängt	75560	K. 45 H.
eingehoben resp. eingetrieben wurden	28483	50
abgeschrieben resp. in Arrest umge		
wandelt wurden	38173	54
bleibt ein Rückstand von	8903	, 41 .

25. Im Laufe des Jahres 1908. wurden in 135 Fällen Ordnungsstrafen verhängt und zwar:

- a) über Municipal-Beamte in 3 Fällen
- b) über Gemeinde-Beamte in 132 ,

Die Summe der Ordnungsstrafen betrug 975 Kronen.

26. Im Laufe das Jahres 1908. wurde das Disciplinar Verfahren in 45 Fällen angeordnet und zwar:

- a) gegen Municipal Beamte in — Fällen.
- b) gegen Gemeinde-Beamte in 45 ,

Die Summe der Geldstrafen betrug 495 Kronen.

27. Gewerbe Lizenzen u. Certificate wurde ausgestellt 296 St.

28. Arbeitsbücher wurden ausgestellt 388 ,

29. Viehpass-Blanquette wurden von den k. ung. Steuerämtern

ausgefolgt 158749 Stück u. zwar = 52700 zu 20 Heller, 30491 zu 12 H und 75558 St. zu 4 Heller.

30. Dienstbücher wurden ausgegeben 929 St.

31. Arbeits Certificate wurden ausgestellt 665 „

32. Auf dem Gebiete des Comitatos waren 88 Geldinstitute tätig.

33. Auf dem Gebiete des Comitatos bestehen 531 Gross und Kleinkaufleute und 1709 selbständige Gewerbetreibende.

34. Auf dem Gebiete des Comitatos bestanden 368 Gasthäuser, von denen 19 Hotel-Character haben.

35. Die Volksbewegung des Jahres 1908. geht aus folgenden Daten hervor:

a) In Segesvár betrug die Zahl der Geburten 434, es starben 358, Ehen wurden geschlossen 120.

b) In Medgyes wurden geboren 263, es starben 212, Ehen wurden geschlossen 71.

c) Im Segesvárer Bezirk wurden geboren 887, es starben 604, Ehen wurden geschlossen 265.

d) Im Medgyeser Bezirk wurden geboren 1181, es starben 689, Ehen wurden geschlossen 270.

e) Im Repser Bezirk wurden geboren 1117, es starben 680, Ehen wurden geschlossen 373.

f) Im Agnetler Bezirk wurden geboren 748, es starben 449, Ehen wurden geschlossen 195.

g) Im Gross Schenker Bezirk wurden geboren 600, es starben 550, Ehen wurden geschlossen 208.

Die Gesamtzahl der Geburten im Comitato betrug 5230, es starben 3542, darunter 19 durch Selbstmord. Ehen wurden geschlossen 1502; Die Zunahme beträgt daher 1688, um 553 mehr als im Jahre 1907; Nachdem aber die im hiesigen Spital vorgekommenen 127 fremden Sterbefälle auch mit eingerechnet sind, beträgt die Zunahme 1815.

36. Auf dem Gebiete des Comitatos kamen im Jahre 1908. in 65 Gemeinden 106 Brände vor, der Gesamtschaden beläuft sich auf 135228 Kronen. Hievon waren versichert 69080 Kronen, nicht versichert waren 66148 Kronen, also 48·90% des Gesamtschadens.

37. Überschwemmungen kamen sozusagen nicht vor. Hagel-schlag verursachte aber in 9 Gemeinden des Agnetler Bezirkes, in

11 Gem. des Gross-Schenker u. in 9 Gemeinden des Repser Bezirkes, somit in 29 Gemeinden einen Schaden von wenigstens 700000 Kronen.

38. Auslandspässe folgte ich im Jahre 1908. an 3014 Personen aus, demnach um 2929 Pässe weniger als im Jahre 1907. Von den Ausgewanderten wurden aus Romänien 120000—130000 Kronen, aus Amerika 1,130000—1,150000 Kronen nach Hause geschickt, um wenigstens eine Million Kronen weniger als im Vorjahre.

III. Militär-Angelegenheiten.

Die Hauptstellung für das Jahr 1908. ist am 9 ten April mit folgendem Ergebnis beendet worden :

1. Im Segesvárer städt. Stellungsbezirk wurden 213 Stellungs-pflichtige conscribiert, assentiert wurden 34 zurückgestellt 67, abwesend waren 106.

2. Im Medgyeser städt. Stellungsbezirk werden conscribiert 175, assentiert 30, zurückgestellt 65, abwesend waren 80.

3. Im Segesvárer Stellungsbezirk wurden conscribiert 674, assentiert 124, zurückgestellt 261, abwesend waren 289.

4. Im Medgyeser Stellungsbezirk wurden conscribiert 742, assentiert 165, zurückgestellt 266, abwesend waren 311.

5. Im Repser Stellungsbezirk wurden conscribiert 753, assentiert 154, zurückgestellt 359, abwesend waren 240.

6. Im Agnethler Bezirk wurden conscribiert 528, assentiert 126, zurückgestellt 189, abwesend waren 213.

7. Im Gross-Schenker Bezirk wurden conscribiert 496, assentiert 106, zurückgestellt 155, abwesend waren 235.

Es wurden demnach im Comitате insgesamt 3581 Stellungs-pflichtige conscribiert, assentiert 739, zurückgestellt 1368, abwesend waren 1474. Das Ergebnis beträgt demnach 20·63%, die abwesenden Stellungspflichtigen aber abgerechnet und nur die tatsächlich vorgeführten in Betracht genommen beträgt das Ergebnis 35·73% im Vergleiche mit dem vorjährigen Ergebnisse von 30·02% um 5·71% günstiger.

IV. Sanitätswesen.

Der Gesundheitszustand der Comitats-Bevölkerung war im Jahre 1908 im allgemeinen nicht ungünstig, da im Vergleiche zum Vorjahre nur in einer Richtung eine gewisse Verschlimmerung constatirt werden kann, nämlich im Auftreten der infectiösen Kinderkrankheiten: Masern, Scharlach u. Diphtheritiserkrankungen. Bei Scharlach war die Anzahl der Erkrankungen bedeutend geringer, dagegen die Sterblichkeit etwas grösser: (23·4 %: 20 %). Bei den Masern war die Anzahl der Erkrankungen eine ungewöhnlich grosse, die Sterblichkeit aber gering (3·2 %), dagegen bei Abdominaltyphus die Sterblichkeitsziffer bedeutend niedriger: (2·5 %: 20 %).

Das Auftreten der zur Anzeige gelangten Erkrankungsfälle an Infectiouskrankheiten ist aus nachstehender Tabelle ersichtlich:

1, Scharlach	in 65 Gem.,	365 Erkrankungen mit 84 Todesfällen	
2. Masern	in 43	1783	58
3. Diphtheritis	in 51	230	58
4. Bauchtyphus	in 27	104	13
5. Keuchhusten	in 10	61	2
6. Dysenterie	in 1	4	1
7. Puerperalfieber	in 1	2	1

Pellagra wurde nur in wenigen sporadischen Fällen beobachtet.

Trachom stets neu importirt durch Rückwanderer aus Amerika hat nur im einer Gemeinde seinen epidemischen Character seit Jahren beibehalten.

Das Sanitätspersonal vermehrte sich um 1 Arzt u. eine Hebamme, die Zahl der Ärzte beträgt 33, die der diplomirten Hebeammen 179. Die seit Jahren in Schwebelage befindliche Regelung des kreisärztlichen Dienstes wurde durch das Inslebentreten des XXXVIII. G. A. 1908 endlich auf eine definitive Grundlage gestellt; Besetzung der neu gebildeten oder substitutorisch besetzten Kreisärztestellen war jedoch nur durch definitive Besetzung der Seiburger u. Hévizser Stellen theilweise möglich, auch harret das Statut über die Quartiergelder u. Reisepauschale der Kreisärzte noch seiner Erledi-

gung durch die competenten Factoren. Die Besoldungen der Gemeindehebebeamten wurden dem Gesetze entsprechend geregelt und steht nur noch das Statut betreffs der Gebühren der Hebammen in ihrer Privatpraxis zur Beschlussfassung durch die Comitatsversammlung aus.

Die Zahl der Apotheken erfuhr in soweit eine Vermehrung, als am Schlusse des Jahres noch eine Concession für die Gemeinde Szászkézd von dem Innerministerium erteilt wurde; doch war die factische Eröffnung der betreffenden Apotheke wegen Kürze der Zeit im Jahre 1908 noch nicht möglich.

Die regelmässige Schutzpockenimpfung u. Wiederimpfung wurde im ganzen Comitate anstandslos und mit bestem Erfolge durchgeführt, doch zeigte sich auch in diesem Jahre eine wenn auch nicht bedeutende Abnahme in der Zahl der Geimpften, als eine natürliche Folge der Auswanderung. Die Zahl der Erstgeimpften und Wiedergeimpften betrug 1908: 3783 und 3257 gegen 3816 und 3568 im Jahre 1907.

Die Krankenhäuser erfuhren bis auf das Bezirksspital in Köhalom, welches unverändert blieb sehr bedeutende Erweiterungen und Verbesserungen. Das städtische Krankenhaus in Medgyes wurde durch einen fundamentalen Umbau auf den doppelten Belegeraum von 160 Betten vergrössert und zu einem vollkommen entsprechenden modern ausgestatteten Krankenhause umgestaltet.

Über die Entwicklung und das Wirken des Komitatsspitals im Jahre 1908 habe ich Folgendes zu berichten:

Änderungen des Personalstandes:

Die durch den Tod des D. G. Klemens in Erledigung gekommene Hilfsarztstelle wurde am 1-ten Januar 1908 durch den Volontärarzt Dr. Julius Leonhardt besetzt. Als Volontärarzt trat im Jänner Dr. Cornelius Müller aus Reps ein.

Die fortwährende Vergrösserung des Spitals und die stetige Zunahme des Krankenstandes, — im Jahre 1908: 4978 Aufnahmen und 91182 Verpflegstage — und die entsprechende Zunahme der Directionsarbeiten, liessen es wünschenswert erscheinen dem Director-Primararzt einen Theil der Verantwortung für die Krankenabteilungen abzunehmen. Dieses geschah, indem die beiden ältesten, bestbewährten Secundärärzte Dr. Johann Leonhardt und dr. Robert

Kinn vom Herrn Obergespan zu Primärärzten ernannt wurden. Das Spital wurde in zwei Abteilungen geteilt, und jeder der beiden Primärärzte leitet in Gemeinschaft mit dem Director-Primararzt je eine Abteilung.

Der zunehmenden ärztlichen und Verwaltungsarbeit Rechnung tragend, beschloss die Comitatsversammlung die Systemisierung einer siebenten Spitalsarzenstelle (Secundararzenstelle), ferner die Umwandlung der beiden Hilfsarzenstellen in Secundararzenstellen und die Creirung einer Kanzlistenstelle.

Spitalsbauten :

Im August 1908 wurde das neue Isolirhaus für acut ansteckende Krankheiten, — mit Ausnahme von Scharlach, — mit einem Belegraum von 14 Betten dem Betrieb übergeben. In den vom Parterre durch einen besondern Eingang völlig separirten, nach Süden gelegenen Suterrainlocalitäten wohnen nun die meisten Wärterinnen und Mägde des Spitals.

Nach Fertigstellung des Isolirhauses für acut ansteckende Kranke im Juli 1908 wurde durch Abtragung einer Scheidewand zwischen Parterre des IV. Pavillons und Stiegenhaus die Communication zwischen den beiden Etagen hergestellt. Das Stockwerk des IV. Pavillons wurde durch einen ca 20 Meter langen gedeckten Verbindungsgang des I. u. II. Pavillon verbunden. Die Kosten dieses Ganges betragen 4400 Kronen und werden durch Spenden der Kranken und Spitalsfreunde gedeckt.

An den Wirtschaftspavillon wurde ein unterkellertes Zimmer für Küchenvorräthe angebaut. Die Baukosten ca 1000 Kronen wurden aus dem Reingewinn der Schweinemastung gedeckt.

Nachdem die Wohnungen der vier Spitalsärzte in dem Stockwerk des Wirtschaftspavillon nicht entsprachen, beschloss die Komitatsversammlung im Juni 1908 den Bau eines einstöckigen Ärztehauses, bestehend aus vier Wohnungen, ferner den Aufbau eines Stockwerkes auf den vor 3 Jahren gebauten Seitentract des Wirtschaftspavillons, und die Einrichtung des ganzen Stockwerkes dieses Pavillons zu einer 44 Betten umfassenden Krankenabteilung.

Zum Zwecke des Ärztehausbaues wurden vom Besitzer des östlich an das alte Ärztehaus anstossenden Grundes Herrn Dr. Julius Oberth 1000 m² dem Komitate geschenkt und noch im

Spätherbste wurde das neue Ärztehaus 6—7 mtr. vom alten entfernt und in derselben Frontlinie gebaut, resp. unter Dach gebracht. Ebenso wurde das Stockwerk auf dem Seitentrakt des Wirtschaftspavillons unter Dach gebracht.

Um Raum für das neue Ärztehaus zu gewinnen, hat das kleine Häuschen, in welchem bisher der Hausmeister wohnte und welches unschön aus der Baulinie bis dicht an den Fussweg vorragte, abgetragen werden müssen. Dem Hausmeister wurden als Entschädigung für Quartier, Beheizung und Beleuchtung jährlich 500 Kronen bewilligt.

Das zu diesen Bauzwecken aufzunehmende Darlehen von 120000 Kronen wird aus den Mehreinnahmen amortisiert, welche aus den zu diesem Zwecke erhöhten Verpflegstaxen der Extraklasse sich ergeben.

Der schon im vorjährigen Berichte erwähnte grössere Desinfector zum sterilisiren der Verbandstoffe ist im November 1908 zur Aufstellung gelangt. Er kostet mit Porto und Montirung ca 4600 Kronen und wird ab Januar 1909 in Jahresraten à 1500 Kr. aus dem Betriebsfond gezahlt werden.

Krankensbewegung :

Die Krankensbewegung im Jahre 1908 zeigt wieder eine starke Steigerung insbesondere der operativen Fälle.

Ende Dezember 1907 waren verblieben 180 Kranke. Die Zahl der im Jahre 1908 aufgenommenen Kranken betrug 4978. Es wurden also täglich durchschnittlich 12·8 Kranke aufgenommen. Entlassen wurden 4942 und zwar, geheilt 2999, gebessert 1274, ungeheilt 511, gestorben 158 = 3·2 v. H. der Entlassenen.

Unter den Todesursachen waren der Häufigkeit nach: Krebs verschiedener Organe 25, Lungentuberkulose 16, Lungenentzündung 11, Bauchfellentzündung 11, Blutzersetzung 9, Herzkrankheiten 8, chronische Nierenentzündung 8, Diphtheritis 7, Typhus 6, innere Einklemmung 6, eingeklemmter Bruch 4, Magengeschwüre und Komplikationen 4, Blinddarmentzündung 3, Magengeschwürdurchbruch 2, Blasen und Nierenbeckeneiterung 2, Uterus Myom 2, Mittelohrentzündung 2, Hirnhautentzündung 3, Rotlauf 2, Altersschwäche 2, Syphilis, Knochentuberkulose, Schenkelhalsbruch, komplizierter Unterschenkelbruch, Darmzerreissung durch Überfahren

werden, Speiseröhrenverengung, Gallensteinkrankheit, Entzündung der Gallengänge (Cholangitis) als sterbend überbracht, chronischer Darmkatarrh, Nierenvereiterung, Blasensteinkrankheit, Unterhautzellgewebseiterung, Nackenkarbunkel, Embolie, Hirnblutung, Schussverletzung (Arm), Harnröhrenveränderung, Gebärmutterzerreißung, extrauterine Schwangerschaft Fehlgeburt und Blutzersetzung, angeborene Lebensschwäche, Leberabszess und Blutzersetzung Pempligus akuten Wahnsinn, Selbstmord je 1 Fall.

Von den Verstorbenen waren in Schässburg wohnhaft gewesen 33, Fremde 125.

Ende Dezember 1908 verblieben in weiterer Behandlung 216.

Von den Entlassenen waren :

1. Nach Krankheiten geordnet: Chirurgische Fälle 2261, interne Fälle 1173, gynaekologische Fälle 109, venerische Kranke 327, Hautkranke 173, Augenkranke 97, Geisteskranke 23, Begleiter der Kranken 295.

2. Nach dem Geschlecht: Männliche 2731, weibliche 2212 davon Kinder unter 10 Jahren 330.

3. Nach der Konfession: evang. luth. 1637, griech. orient. 1056, röm. kath. 751, evang. reform. 705, griech. kath. 360, unitarisch 238, israelitisch 196.

4. Nach der Beschäftigung: Grundbesitzer, Landleute und deren Angehörige 1600, Tagelöhner, Dienstboten und deren Angehörige 1521, Handel u. Gewerbetreibende und deren Angehörige 1122, Gelehrte, Beamten u. deren Angehörige 620, Militär u. Angehörige 40, diverse Beschäftigungen und ohne Beruf 40.

5. Nach der Zuständigkeit: Nagy-Küküllöer 2243 = 45·2 v. H. der Entlassenen, Kis-Küküllöer 566, Udvarhelyer 555, Csiker 310, Besztercze-Nassoder 194, Brassóer 189, Alsó-Fehérer 181, Fogaraser 167, Maros-Tordaer 148, Háromszéker 116, Nagyszebener 58, Hunyader 42, andere Komitate 153, Österreich 7, Ausland 14.

Die Narkosen waren meistens kombinierte Narkosen, indem vor der Narkose durch Einspritzung von Scopolamin-Morphium ein Dämmer Schlaf erzeugt wurde, dann folgte Einatmungsnarkose, oder bei Operationen an Bauch u. Beckenorganen und den unteren Extremitäten gewöhnlich Rückenmarkanaesthesie. Diese wurde sehr oft auch noch mit Einatmungsnarkose kombiniert, um die einzelnen Gifte in geringeren Dosen anwenden zu müssen.

Zahl der Narkosen: Einatmungsnarkosen mit Chloroform Äther 485, Chloroform Aether Sauerstoff 558, Rückenmarkanaesthesie mit Stovain oder in letzter Zeit meist mit Tropacosain 711.

Von den Röntgenaufnahmen waren:

Diagnostische Untersuchungen 315, therapeutische Bestrahlungen bei Favus (Kopfgrind) 35.

Die Zahl der gesammten Verpflegstage betrug 91181.

Die Zahl der an einem Tag durchschnittlich Verpflegten betrug 249·1. Die durchschnittliche Dauer des Spitalsaufenthaltes eines Kranken war 18·4 Tage.

Zahl der Verpflegten in den einzelnen Monaten:

Januar 7356, Februar 7774, März 8812, April 6961, Mai 7964, Juni 6972, Juli 7677, August 7437, September 7377, Oktober 7398, November 7560, Dezember 7920.

Die Zahl der Verpflegstage von Extraklassepatienten (I. u. II. Klasse) war in den einzelnen Monaten folgende: Januar 790, Februar 878, März 1061, April 774, Mai 1113, Juni 1042, Juli 1165, August 1172, September 1085, Oktober 865, November 903, Dezember 659.

Die Verpflegstaxe war vom 1 Januar bis 30 Juni für die I. Klasse 8 K., für die II. Klasse 5 Kr. Seit 1 Juli wird von den zweitklassigen Patienten eine, von den erstklassigen Patienten zwei Kronen täglich mehr eingehoben.

Diese ca 12000 Kr. pro Jahr betragenden Mehreinnahmen sollen nicht in den Betriebsfond fliessen, sondern dazu dienen, um das 120000 Kr. betragende Darlehen zu amortisieren, welches zu Zwecken des neuen Ärztehausbaues und zu Zwecken der Adaptionierung und Vergrösserung des Stockwerkes des Wirthschaftspavillons für Krankenzwecke aufgenommen worden ist. Die Verpflegstaxe III. Klasse war im Jahre 1908 1·88 K. für 1909 ist sie 1·92 K. Für Kinder unter 1 Jahr, welche ohne Mutter in Spitalsflege bleiben beträgt die Verpflegstaxe die Hälfte der Taxe für Erwachsene.

Die Einnahmen des Betriebsfondes waren nach I. Klasse 1451 Verpflegstage 11608 K., II. Klasse 10056 Verpflegstage 50280 K., also zusammen nach Extraklassenpatienten mit 11507 Verpflegstagen 61888 Kr. = 29·2 v. H. der sämmtlichen Verpflegsgelder.

Nach III. Klasse 79675 Verpflegstagen waren die Einnahmen 149769·20 K.

Zusammen nach 91182 Verpflegstagen 211657·26 K. Von dieser Summe entfallen 87400 K. also nur ca 41·8 v. H. der gesamten Verpflegsgelder zu Lasten des Landeskrankenverpflegsfondes und des Acrars.

Sonstige Einnahmen des Betriebsfondes des Spitals 1091·78 K.
Gesamteinnahmen 212749·04 K.

Die Gesamtausgaben des Betriebsfondes im Jahre 1908 betragen 217154·75 K.

Die Ausgaben verteilen sich folgendermassen auf die einzelnen Rubriken des Präliminares :

1. Steuer	Kr.	135·67
2. Gehalt der Ärzte u. Beamte		15746·33
3. Löhne		15979·92
4. Kleider für Bedienstete		180—
5. Kanzleirequisiten u. Drucksorten		1596·77
6. Beköstigung der Kranken u Personals		86232·12
7. Medikamente, Instrumente, Verbandstoffe		36112·74
8. Wäsche, Möbel, Hausgeräte		21804·54
9. Verbrauchsmaterialien		2131·81
10. Heizmaterial		13100·13
11. Wäscherei		3786·54
12. Beleuchtung		7385·47
13. Wasserzins		1107·13
14. Erhaltung u. Reinigung der Gebäude		4557·84
15. Diverse		4777·84
16. Ausserordentliche Ausgaben, Amortisation des Isolierhauses 1720 K. und der elektrischen Installation des Spitales 800 K. zusammen		2520—

Zusammen: Kr. 217154·75

Demnach ergibt sich ein Defizit von 4405·71 Kr.

Dieses Defizit im Betriebsfond ist dadurch entstanden, dass das Ministerium für das Jahr 1908 dem Spital die von diesem berechnete und gewünschte III. klassige Verpflegstaxe von 194 h. nicht bewilligte, sondern dieselbe auf 188 h. herabgesetzt hatte,

ferner dadurch, dass die im Interesse der Kranken gelegene Decentralisierung des Betriebes durch Schaffung zweier Primariate und complete Einrichtung von 2 Operationssälen u. 4 Verbandzimmern mit ungewöhnlich grossen Ausgaben verbunden war. Die unverhältnässige Zunahme der operativen Fälle — 460 Operationen mehr, als im Jahre 1907 — verursachte bedeutende Mehrausgaben in Verbandstoffen.

Auch der Betrieb des im Sommer 1908 eröffneten Isolierhauses für acut ansteckende Kranke hat sich kostspielig erwiesen, ist aber als ein sehr wertvoller Fortschritt zu begrüessen.

Das Deficit des Betriebsfondes findet Deckung, wenn die durch Erhöhung der Extraklasse — Verplegstage im 2. Halbjahre 1908 vorhandene Mehr — Einnahme (6464 K) ausnahmsweise nicht in den Amortisations — Fond für die neuen Bauten die erst im Juli 1909 fertig werden, sondern in den Betriebsfond gegeben wird.

An Spenden liefen ein:

1. In den Fond zum Aufbau des IV. (III.) Pavillons und Neubau eines Isolierhauses von den Gemeinden des Komitates	Kr. 1643.—
2. Für die Wasseranlage im Isolierhaus von Privaten	689.69
3. Für die Herstellung eines Verbindungstracktes zwischen dem II u. IV. (III.) Pavillon, auch v. Privaten	3261.66
Zusammen:	<u>Kr. 5594.35</u>

Dieses ergibt mit den bisherigen Spenden für diesen Fond die Gesamtsumme von 46748.46 Kr.

Ausserdem wurde gespendet (auch von Privaten) zum Aufbau der beiden Verbandzimmer im I. Pavillon 343.85 Kr.

V. Veterinär Angelegenheiten.

Den Veterinärdienst versahen im Jahre 1908 wie bisher 1. königl. ung. Municipal, 3 k. ung. Bezirks, 2 k. ung. Stadt. u. Bezirks u. 2 städt., zusammen 8 Tierärzte. Privatpraxis übt noch aus 1 Gestütt-Tierarzt in Homorod. Im Veterinärdienste ist in soweit eine Veränderung eingetreten, als der bisherige k. ung. Bezirkstierarzt aus Agnetheln versetzt u. in dessen Stelle der k. ung. Bezirkstierarzt Heinrich Zikeli vesetzt wurde.

Die veterinären Verhältnisse des Comitates waren günstig, grösseren Schaden verursachende Krankheiten traten nicht auf.

Folgende Krankheiten kamen vor:

1. Milzbrand: in 22 Gemeinden, es standen 3 Pferde u. 55 Stück Rinder um.

2. Wuthkrankheit in 19 Gemeinden: 2 Büffel u. 1 Schwein mussten vernichtet werden, ausserdem mehrere Hunde u. Katzen. Diese Krankheit verbreitete sich mehr als gewöhnlich, einerseits wegen ungenügender Strenge des Statutes u. noch ungenügenderer Durchführung dieser mangelhaften Bestimmungen, andererseits wegen der langen Dauer des strengen Winters. Zum Zwecke der Modificierung des Statutes werden Schritte getan.

3. Maul u. Klauensäuche: in 2 Gemeinden erkrankten 73 Rinder, welche alle heilten.

4. Rotzkrankheit; wurde im 1 Gemeinde an 1 Pferde konstatiert.

5. Krätze: in 8 Gemeinden erkrankten 47 Pferde u. 161, Schafe, 4 Pferde mussten vernichtet werden, die übrigen heilten.

6. Schweinerotlauf: in 33 Gemeinden erkrankten 531 Schweine, von denen 498 Stück umstanden.

7. Schweine-säuche: in 56 Gemeinden erkrankten 1236 Schweine, von denen 1048 umstanden.

8. Büffelsäuche: in 17 Gemeinden erkrankten 24 Büffel, welche alle umstanden.

Es standen somit an von amtswegen anzumeldenden Krankheiten 8 Pferde 81 Rinder u. 1547 Schweine um, an Rauschbrand 27 St. Rinder, an sonstigen Krankheiten 244 St. Pferde, 855 St.

Rinder, 600 St. Schweine u. 138 Schafe. Der ganze Verlust betrug somit 252 St. Pferde, 963 St. Rinder, 2147 Schweine u. 138 St. Schafe, insgesamt 3500 St. Nutztiere.

Schutzimpfungen wurden vorgenommen:

a) gegen Miltzbrand an 83 St. Rindern,

b) gegen Schweinerotlauf an 648 St. Schweinen,

c) gegen Rauschbrand an 210 St. Rindern,

d) gegen Lungen u. Rippenfellentzündung an 14 St. Kälbern,

es wurden somit Schutzimpfungen an insgesamt 955 Tieren vorgenommen.

Mit tuberkulin wurden zur Bestimmung der Diagnose für Tuberceln 73 Zuchtrinder behandelt, wovon 5 bestimmt und 6 zweifelhaft reagierten.

Für den allgemeinen Consum wurden geschlachtet: 7671 St. Rinder, 1741 St. Büffel, 10897 Schafe, 19047 Lämmer, 83 Ziegen, 30 Zickleine, 9417 Schweine u. 44 Ferkel, insgesamt 48930 St. Tiere. Hievon waren Nothschlachtungen 256 St. Rinder u. Büffel, 5 Schafe u. 106 Schweine, zusammen 367. Vom allgemeinen Consum wurden ausgeschlossen 30 St. Rinder, 3 Schafe, u. 24 Schweine, zusammen 57 St. Tiere.

Die Schweinebeschau versahen auf 30 öffentlichen u. 95 Privatschlachtbrücken 5 Tierärzte, 4 Ärzte u. 116 ungeprüfte Laien.

Auf den Viehverladungsplätzen wurden verladen, in

	St. Rinder	Pferde	Schweine	Schafe	Lämmer
Agostonfalva	490	—	360	—	112
Homorod-Reps	2074	10	1678	—	—
Teufelsdorf	275	—	97	—	—
Katzendorf	18	—	31	—	—
Klein-Kopisch	72	—	104	—	—
Medgyes	2862	8	15968	—	—
Marktschelken	147	—	33	—	—
Segesvár Staatsbahnhof	1125	8	3314	301	351
„ Vicinal	8	—	—	—	—
Agmetheln	606	—	500	—	—
zusammen:	7676	26	22085	301	463

insgesamt somit 30522 St. Tiere.

Die Zahl der Nutztiere des Comitates betrug laut der Con-
scription

1. Rinder:

a) ung. Rasse im Jahre 1908:	29340 St.,	im Jahre 1907:	29388 St.
b) anderer Rassen	49721 „	„	40124 „
Zusammen:	79061 „		69514 „
2. Büffel	26453 „		23849 „
3. Pferde	18235 „		17667 „
4. Esel	24 „		27 „
5. Schafe	77444 „		77315 „
6. Ziegen	1329 „		1326 „
7. Schweine	65295 „		62924 „

Zusammen: im Jahre 1908: 267847 St., im Jahre 1907: 252690 St.
Tiere.

Somit hat der Viestand bei den Rindern um 9579 St. bei den Büffeln um 2604 St. u. bei den Schweinen um 2371 St. zugenommen. Der ganze Zuwachs fällt bei den Rindern auf die gefleckten Rassen, während der Stand der ung. Rasse unverändert geblieben ist. Der ganze Zuwachs beträgt 15157. St. was nahe 6% des ganzen Viehstandes ausmacht.

Der Verkehr bei Ausstellung der Viehpässe ist aus folgendem ersichtlich u. zwar wurden neu ausgestellt

zu 20 Heller	54041 Stück	im Werte von	10808 K. 20 H.
zu 12	29834		2968 „ 04 „
u. zu 4	74201	„ „ „ „	3580 „ 08 „

Zusammen: 158076 Stück im Werte von 17356 K. 32 H.

Die Ausstellungsgebühr beträgt 15807 K. 60 H.

Mit der Gesundheitsklausel wurden 108316 Pässe verschen u. hierfür 6498 K. 97 Heller gezahlt.

Für die Manipulation der Viehpässe wurden demnach in diesem Comitате im Jahre 1908 39662 K. 88 H. gezahlt, von welchem Betrage 17356 K. 32 H. in die Staatskassa flossen u. 22306 K. 56 H. blieben für Ausstellung u. Manipulation.

Ausser den laufenden Angelegenheiten beschäftigte die veterinäre Verwaltung des Comitates in diesem Jahre: Vorarbeiten für Aufstellung von Cadaververbrennungs-Apparaten, Sistemisierung

comunaler Tierärztestellen, Viehversicherung u. Vorbereitung der Modificierung des Hunde-Statutes, ferner Erweiterung respective Neubau der Schlachthäuser der zwei Städte, zweckmässige Einrichtung der Schweine Märkte, sowie Durchführung der neuen Fleischbeschau-Verordnung.

VI. Viehzucht u. Landwirtschaft.

Im Interesse der Hornviehzucht wurden die Zuchtvatertiere von der Beschaucommission im ganzen Comitate untersucht; die Commission sorgte im Vereine mit dem Kreisviehzucht-Inspector für Anschaffung fehlender Vatertiere. Das Inspectorat verteilte in unserm Comitate 37 Stiere ung. Rasse, 57 St. Stiere Pinzgauer Rasse, sowie 21 St. Büffelstiere. Die Anschaffungskosten dieser Stiere beliefen sich für den Staat auf 73297 Kronen, die Käufer mussten dafür aber bloss 66546 Kronen zahlen. Auch Prämierungen wurden in jedem Bezirke abgehalten, bei welchen Zuchtkühe von 3–9 Jahren u. 1–3 jährige Kälber prämiert wurden. Der Hornviehstand des Comitates kann im Durchschnitt genommen als gut bezeichnet werden, besonders in den sächsischen Gemeinden werden mit der Pinzgauer Rasse schöne Erfolge erzielt.

Im Interesse der Pferdezeitung waren im Comitate 34 Beschälstationen mit 100 Hengsten aufgestellt. In Grossschenk wurde auch eine Pferdeprämierung abgehalten u. sowohl von Seite des Staates als auch vom Comitate an die Züchter von Füllen-Stutten u. 1–3 jährigen zuchtfähigen Stutten Preise verteilt.

Die Schweinezeitung kann im ganzen Comitate als schön u. gut entwickelt bezeichnet werden: hauptsächlich wird die Mangalizer Rasse gezüchtet, ausnahmsweise in einigen Gemeinden des Medgyeser u. Segesvárer Bezirkes auch die Bassener Rasse.

Im Wege des Kreisviehzucht-Inspectorates gelangten in unserm Comitate 28 Eber zur Aufteilung, deren Anschaffungskosten gegenüber den Verteilungspreisen von 2553 Kronen, sich auf 2896 Kronen beliefen.

Die Schafzeitung wird in kleinem Maasstabe betrieben, nur soviel gezüchtet als dem Hausbedarf entspricht.

Die Geflügelzucht könnte mehr cultiviert werden, die Nachfrage nach Geflügel u. Eiern ist überall gross, nur betreibt das Volk die Zucht noch zu primitiv.

Die Verwertungsverhältnisse auf dem Gebiete der Viehzucht waren im Vorjahre äusserst ungünstig, denn infolge des grossen Futtermangels war es beinahe unmöglich auch bei den niedersten Preisen Vieh zu verkaufen.

Bezüglich der landwirtschaftlichen Produkte kann ich folgendes berichten:

Korn, Roggen u. Mittelzucht zeigten sich im ganzen Comitate sehr schön, der aber gerade in der Erntezeit eingetretene andauernde Regen schwächte das Ergebnis sehr ab, da die in Haufen gelegte Frucht teilweise auswuchs.

Hafer, Mais, Klee, Gerste, Erbsen, Bohnen, Hanf sowie Obst ging fast überall einer guten Entwicklung entgegen u. ergab teilweise einen mittleren, an mehreren Orten auch sehr guten Ertrag. In mehreren Gemeinden des Agnethler, des Grossschenker u. des Repser Bezirkes wurden diese Saaten Ende August durch Hagelschlag aber derart vernichtet, dass die ganze Frühjahrsaussaat sozusagen keine Ernte ergab.

Die Futterernte einerseits durch die langandauernde Frühjahrsdürre, andererseits durch den Hagelschlag im Sommer, hat ein derart minimales Ergebniss geliefert dass das Überwintern des Viehstandes den Landwirten grosse Sorgen bereitet u. nur bei der grössten Sparsamkeit u. mit materiellen Opfern durchführbar sein wird.

Die Weinernte war sowohl quantitativ als qualitativ eine gut mittelmässige, die Mostpreise schwankten je nach Güte zwischen 30 u. 50 Heller per Liter.

Der Hopfen ergab eine gute Mittelernte, die Preise indessen waren so nieder wie noch nie früher, 15 bis 55 Kronen für 50 Kilo u. auch bei diesen Preisen konnte nicht die ganze Ernte verkauft werden.

Agrarsocialistische Bewegungen waren in unserm Comitate nicht wahrnehmbar, die Arbeiterverhältnisse sind noch erträglich, obwohl durch die Auswanderung das beste Arbeitermaterial verloren geht, Mangel an Tagelöhnern, hauptsächlich an Gesinde ist indessen schon überall bemerkbar.

VII. Forstwesen.

Über den Zustand der auf dem Gebiete des Gomitates stehenden Wälder berichte ich in Folgendem:

Der Flächenraum des Waldbestandes hat infolge der verordneten Correcturen um 575 Katastraljoch abgenommen.

Dieses in Betracht genommen waren am Ende des Vorjahres:

a) Hinsichtlich der Bodenqualität

Schutzwald	3325 Kat. Joch
Auf absolut Waldboden stehender Wald	173590
Auf nicht absolutem Wald- boden stehender Wald	1822

b) Bezüglich der Holzarten:

Eichenwald	76423
Buchen u. anderer Laubwald	101110
Tannenwald	1204 „ „

c) Nach der rechtlichen Qualität des Eigentümers:

Staatswald	534 Kat. Joch
Gemeindewald	132134
Kirchenwald	8117
Privatstiftungen gehören- der Wald	18
Compossessorats-Wald	13196
Actiengesellschaften ge- hörender Wald	500
Privatwaldungen	24439
Der Flächenraum der Schutz- wälder betrug	3325 „ „

Hinsichtlich der Erhaltung der Wälder, besonders aber der Erneuerung der ausgenützten Waldungen kann das Ergebniss des Vorjahres nicht zufriedenstellend bezeichnet werden.

Im Laufe des Jahres waren mit den Rückständen zusammen
aufzuforsten 2997 Kat. Joch
aufgeforstet wurden 1813

im Rückstand blieben ohne Vorschreibung wur- den aufgeforstet	1184 Kat. Joch 58
---	--------------------------

Betreffend die Einholung der Rückstände, beziehungsweise Ahndung der Versäumnisse habe ich rechtzeitig Verfügungen getroffen.

Der oben ausgewiesene Rückstand entstand teilweise durch die Nachlässigkeit einiger Waldbesitzer, ferner dadurch, dass ein Teil der fälligen Holzschläge nicht ausgenützt wurde, beziehungsweise für die Erneuerung nicht rechtzeitig vorbereitet werden konnte, auch war nicht genügender Vorrat am Setzlingen.

Den Rückstand verursachte teilweise die grosse Dürre. Gesetzswidrige Rodungen sind im vergangenen Jahr zu meiner Kenntniss nicht gelangt.

Zur Bepflanzung kahler Flächen wurden 2,279500 St. Waldsetzlinge unentgeltlich verteilt, mit welchen 334 Kat. Joch mit einem durchschnittlichen Resultat von 50% bepflanzt wurden.

Setzlinge erhielten unentgeltlich 91 Besitzer u. 1 Besitzer ausserdem eine Prämie von 1000 Kronen.

Die für das Bepflanzen kahler Stellen in Aussicht gestellten staatlichen Unterstützungen sind noch nicht flüssig gemacht worden.

Waldbrände kamen in 85 Fällen vor, alle waren Lauffeuer und erstreckten sich auf eine Fläche von 940 Kat. Joch den verursachten Schaden haben die betreffenden Forstbeamten auf 37425 Kronen geschätzt. Alle zur Eruirung der Täter nötigen Verfügungen wurden im Sinne der Zirkularverordnung des Ackerbauministers Z. 25261/I. 4. ex 1892 rechtzeitig getroffen.

Insectenschaden verursachte der schon im Jahre 1907 im „Seifen“ benannten Waldteile der Gemeinde Seiburg aufgetretene Processionsspinner auch im abgelaufenen Jahre und wurde derselbe auf einem Gebiete von ungefähr 200 Kat. Joch. bemerkt. Die Verfügungen zur Vernichtung wurden getroffen, doch kamen auch 90% dieser Insecten schon durch Hungertyphus um. Die Beobachtungen wurden der Central-Forst-Versuchs-Station mitgeteilt.

In 55 Fällen kamen Windbrüche vor, welche 403 Baumstämme im Werte von 6337 Kronen umstürzten. Wegen Verarbeitung und

Fortschaffung der umgestürzten Bäume ist in jedem Monate verfügt worden.

Das auf dem Gebiete der Forstwirtschaftspflege erzielte Resultat war folgendes:

a) Interimistische Forstwirtschaftspläne wurden eingereicht 8 über 89 Kat. Joch überprüft u. festgesetzt 12 über 266 Kat. Joch.

b) Ordnungsmässige Forstwirtschaftspläne wurden 2 vorgelegt über 3182 Kat. Joch, überprüft 7 über 7427 Kat. Joch u. genehmigt 7 über 8510 Kat. Joch.

c) Revisionspläne wurden 20 vorgelegt über 13936 Kat. Joch, überprüft u. genehmigt 6 über 5686 Kat. Joch Wald.

Aussergewöhnliche Waldausnützungen wurden in 21 Fällen gestattet, welche sich auf 1723 Kat Joch Wald u. 804 St. Stämme erstreckten, u. zwar Hauptausnützungen auf 494 Kat. Joch 260 Stämme u. 208 m³, Vorausnützungen auf 1229 Kat. Joch 544 Stämme u. 12 m³. Die Einhaltung der an die Bewilligung geknüpften Bedingungen wurde in entsprechender Weise amtlich überwacht.

Auch anderweitige aussergewöhnliche Waldausnützungen wurden gestattet, wie Grassammeln, Weiden u. Sammeln von Reisig auf einem Waldgebiete von zusammen 14259 Kat. Joch. Die diesbezüglichen Bedingungen wurden immer vorgeschrieben.

Das Strafverfahren wegen forstpolizeilicher Übertretung wurde in 8 Fällen beantragt. Die Übertretungen bestanden hauptsächlich in der Unterlassung der Aufforstungen.

Der Stand des Forstpersonales war folgender:

Dipl. Forstbeamte	8
Geprüfte Forstwarte	55
Forstdiener	205

Die Fachprüfung der Forstwarte wurde in Brassó, dem Sitze des königl. Forstinspectorates im Herbst des vorigen Jahres (im Oktober) abgehalten, in welcher auch aus unserem Comitате zwei Personen Zeugnisse erhielten.

VIII. Gemeinde-Angelegenheiten.

Sämmtliche Gemeinden des Comitates, sowie die beiden Städte verfertigten rechtzeitig ihre Budgets pro 1908 u. wurden selbige nach vorhergehender Überprüfung von Seite der Bezirksbuchhalter u. auch von Seite der Central-Buchhaltung vom Municipalausschusse auch verhandelt, so dass jede Gemeinde mit gesetzlich festgestelltem Kostenvoranschlag versehen war.

Auf Grund dieser vom Municipalausschusse genehmigten Budgets wurde 39 Gemeinden die Bewilligung erteilt, den in Kostenvoranschläge keine Deckung findenden Abgang durch Einhebung von Gemeindeumlagen zu decken.

Die Summe der in diesen 39 Gemeinden (Städten) zur Einhebung bewilligten Communalumlagen beträgt 153080 Kronen und demnach 41.01% der directen Staatssteuern dieser Gemeinden, 16.08% der directen Staatsteuern des ganzen Comitates.

Der obige Durchschnitts-Prozentsatz der Umlagen ist im Verhältniss gegen das Vorjahr 1907. um 0.95% gestiegen; die Zahl der mit Umlagen belasteten Gemeinden ist um 2 gesunken, Sächsisch-Eibischdorf u. Kövesd deckten entgegen den Vorjahren ihre Ausgaben dieses Jahres ohne Umlagen.

Im allgemeinen kann keine Gemeinde durch Umlagen verhältnissmässig überlastet bezeichnet werden.

Der Prozentsatz der im Vorjahre bewilligten Umlagen ergibt folgende Statistik:

- a) 1—20%: Frauendorf 5, Arbeggen 8, Bürkö 10, Felsendorf 20%;
- b) 21—30%: Wossling 22, Segesvár 24, Kreisch 25, Mátéfalva 25, Werd 37, Dombos 30%;
- c) 31—40%: Martinsdorf 35, Mihályfalva 36, Teufelsdorf 38, Schelken 28, Malmkrog 40, Weisskirch 40, Neudorf 40, Héviz 40, Rosch 40%;
- d) 41—50%: Langenthal 43, Wal. Eibischdorf 46, Mardisch 48, Schaldorf 49, Rauthal 50, Ágostonfalva 50, Oltbogáth 50, Wassid 50%;
- e) 51—60%: Kaltbrunnen 58, Ürmös 60%;
- f) 61—70%: Zultendorf 65, Engenthal 70%;

g) über 70^{0/0}: Peschendorf 71, Datken 80, Medgyes 80, Scharpendorf 87, Moha 90^{0/0}.

Nach Obigem waren die niedrigsten Umlagen (5^{0/0}) in Frauendorf, die höchsten (90^{0/0}) in Moha.

Von obigen Gemeinden deckte Wossling, seine Ausgaben nicht nur mit Umlagen, sondern teilweise auch durch Weidetaxen.

Ausser diesen mit Umlagen belasteten Gemeinden waren noch drei, deren Budgets pro 1908 gleichfalls einen Abgang zeigten, u. zwar Alsórákos, Kleinschelken u. Retersdorf. Von diesen deckt Alsórákos den geringen Abgang von 34 K. 12 H. aus den Ersparnissen bei den einzelnen Posten, die andern 2 Gemeinden durch Weidetaxen.

Bezüglich der Gemeinderechnungen kann ich berichten, dass nach meinem vorigen Jahresberichte aus 123 Gemeinden und den 2 Städten am Ende des Jahres 1907 von Seite des Municipiums 16 unüberprüfte Rechnungen verblieben, hiezu kamen im Laufe des Jahres die Gemeinde u. städtischen Rechnungen pro 1906: 125, wonach Zusammen 141 Rechnungen zu überprüfen waren.

Bis zum Tage der Zusammenstellung dieses meines Berichtes gelangten von den Rechnungen des Jahres 1907: 118 u. von den obigen rückständigen 16 Rechnungen 14 Rechnungen, zusammen somit 132 Rechnungen zur Überprüfung ein. Ein Teil dieser Rechnungen wurde schon in den Generalversammlungen des Jahres 1908 verhandelt, während der Rest in der Frühjahrsgeneralversammlung des Jahres 1909 zur Verhandlung kommt.

Rückständig sind noch 2 Rechnungen aus den Jahren vor 1907 u. 7 Rechnungen aus dem Jahre 1907. Es beträgt somit der ganze Rückstand an unerledigten Gemeinderechnungen 9 Stück, deren Überprüfung ist aber auch im Zuge u. werden diese in der kürzesten Zeit auch entgültig verhandelt werden.

Im Interesse der Gemeinde-Vermögens-Verwaltung wurden die Bezirksbuchhalter 334 Tage hindurch in den Gemeinden in Anspruch genommen, teilweise zur Controlle der Geldgebahrung, Feststellung activer Forderungen, teilweise zur Untersuchung von Klagen gegen Gemeindebeamte und sonstiger zur Vermögensverwaltung gehörigen Angelegenheiten. Die aufgelaufenen Reise u. sonstigen Diäten zahlte teilweise die Staatskassa, teilweise be-

lasteten sie aber Private und Gemeinden, je nachdem, ob die Bezirksbuchhalter vorgeschriebene Amtsangelegenheiten versahen, oder aber im Interesse von Privaten oder wegen Nachlässigkeit von Gemeindebeamten in Anspruch genommen wurden.

Es verteilt sich dieser Aussendienst der Bezirksbuchhalter folgen dermassen :

Controlle der Geschäfts u. Geldgebarung der Gemeinden 139 Tage, im Interesse der Zusammenstellung u. Überprüfung der Gemeinderechnungen 143 Tage, in Disciplinarangelegenheiten 13 Tage u. sonstiger Aussendienst 30 Tage.

Die Geschäftsgebarung sämtlicher Gemeinden wurde von den Oberstuhlrichtern geprüft u. wurden die entsprechenden Verfügungen zur Behebung der vorgefundenen Mängel getroffen.

Die Generalversammlung erteilte im Vorjahre der Gemeinde Ägostonfalva zur Sicherstellung ausstehender Forderungen u. der Gemeinde Stein zum Rückerwerbe von Comunalgrund die Bewilligung Prozess zu führen.

IX. Strassen-Angelegenheiten.

Der Zustand der Municipalstrassen sowie der unter Comitatsverwaltung stehenden Gemeinde Vicinalstrassen war entsprechend.

Für die 370·059 Klm. langen Municipalstrassen standen 6 Wegmeister und 64 Wegräumer in Verwendung.

Auf den 299·879 Klm. langen Comitatsstrassen waren durch Unternehmer und in eigener Regie 4854 Schotterprismen zu je 2 m³ mit 59379 K. 74 H. Kosten herzustellen. Ausserdem waren durch die mindestbesteuerten Vorspannsbesitzer als Naturalleistung für die Hälfte der Strassensteuer 4303 Schotterprismen zu je 1 m³ im Werte von 12909 Kronen zu liefern. Diesemnach betrug der Wert der Schotterprismen 72288 K. 74 H. und war auch derselbe Betrag in das Präliminare eingestellt worden. Den Grund der Differenz bildet die Zunahme der Vorspannsbesitzer.

Für Schotterlieferungen sind insgesamt 73699 Kronen ver-

ausgibt worden. Entgegen der im Voranschlag präliminirten Summe von 59379 K. 74 H. wurden aus dem Grunde 73699 K. verausgabt, weil die im Jahre 1907 unterbliebene Schotterlieferung im Jahre 1908 durchgeführt wurde. Die für die Jahre 1906, 1907 u. 1908 für Schotterungen präliminirten Summen konnten nicht alle verausgabt werden, weil nicht sämtliche vorgeschriebene Schotterungen durchgeführt werden konnten, wesshalb für diese rückständigen Schotterungen die entsprechende Summe von 65717 K. 41 H. erst im Jahre 1909 zur Ausgabe gelangt falls die Lieferungen vollzogen werden können.

Die Schotterlieferung pro 1908 wurde für die 0—18 Km. u. für die 44—69·03 Km. Strecken der Medgyes-Voilaer Strasse an Unternehmer übergeben, während die Schotterung auf den übrigen Strecken in eigener Regie durchgeführt wurde. Auch die in eigener Regie durchzuführende Schotterung wurde nicht vollständig durchgeführt, da der ganze Transport auf der Segesvár-Agnethler Vicinalbahn nicht bewerkstelligt werden konnte.

Auf die 70·148 Klm. langen, im Comitatsbetriebe stehenden, Vicinalstrassen wurden 1820 Schotterprismen geliefert, deren Wert sich auf 9100 Kronen befäuft.

Auf den Comitatsstrassen sind in eigener Regie insgesamt 24 Objecte neugebaut worden. Ausserdem wurden 41 Brücken und Durchlässe durch Unternehmer ausgebessert. Für den Neubau der Objecte sind 33982 K. 16 H. und für die Ausbesserung 11242 K. 17 H. verausgabt worden.

Von dem Credit für durchzuführende Schotterlieferungen und Bauten mussten für das Jahr 1909: 122546 K. 38 H. zurückbehalten werden und zwar deshalb, weil für 65717 K. 41 H. nachträglich noch Schotter zu liefern ist, und fernerhin, weil die für die Kleinkopisch-Blasendorfer Strasse bewilligte Staatssubvention im Betrage von 50654 K. 49 H. noch nicht verwendet werden konnte. Der noch bleibende Rest wird für Reparaturen und Neubauten verwendet werden.

Die bei den Objecten auf den Comitats und Vicinalstrassen vorgenommenen kleineren Renovierungen, sowie die Kosten der Instandhaltung der zum Strassenkörper gehörigen Objecte wurden aus dem, dem k. u. Bauamte zur Verfügung gestellten Strassener-

haltungspauschal von 7400 K. gedeckt. Die Länge der von den Gemeinden in Stand gehaltenen Vicinalstrassen beträgt 643 Klm. Beim Ausbau und der Instandhaltung dieser Strassen zeigt sich ein Fortschritt.

Im Repser und Gross Schenker Bezirk sind die Vicinalstrassen ausgebaut und werden regelrecht in Stand gehalten. Auch im Segsvärer und Medgyeser Bezirk ist ein Fortschritt zu verzeichnen, und sind die hier angebauten Strassen mit Schotter versehen.

Auf den noch nicht ausgebauten Strassen schreitet die Erdarbeit vorwärts. Im Medgyeser und Agnehtler Bezirk zeigt sich ein grosser Fortschritt; in diesen letztgenannten 2 Bezirken ist aber der Ausbau und die Instandhaltung der Strassen, wegen Mangel an Deckmaterial, noch immer mit Schwierigkeiten verbunden.

Der Ausbau und die Instandhaltung der Feldwege erstreckt sich noch immer auf das Notwendigste, weil die Gemeindegeldarbeit für die Vicinalstrassen verwendet werden muss.

Die Vicinalstrassen sind vom k. u. Bauamt bereist und die Objecte der Feldwege untersucht worden; bezüglich der Beseitigung vorgefundener Mängel habe ich Verfügungen getroffen.

Die Vorschreibung, Abfuhr, Abschreibung und Rückstand der, die Einnahmen des Strassenfondes bildenden, Strassensteuer, Strassenaequivalentgebühren, ferner Schotterstrafen und alte Strassenarbeitsschuld gibt im vergangenen Jahre folgendes Bild.

A) *Strassensteuer* :

Rückstand vom Jahre 1907 :

in Barem	31071 K. 97 H.	}	45269 K. 97 H.
in Natura	14207 —		

Vorschreibung für das Jahr 1908 :

in Barem	190155 K. 58 H.	}	204354 K. 58 H.
in Natura	14199 —		

Zuwachs im Laufe des Jahres :

in Barem	648 K. 18 H.	}	660 K. 18 H.
in Natura	12 „ — „		

Zusammen : 250294 K. 73 H.

Hievon wurde abgeführt:

in Barem	186413 K. 12 H.	}	209758 K. 58 H.
in Nature	12809 „ —		
abgeschrieben:			
in Barem	10038 „ 46		
in Natura	498 „ — „		

Es bleibt demnach am Schlusse des Jahres

ein Rückstand:

in Barem	25424 K. 15 H.	}	40536 K. 15 H.
in Natura	15115 „ — „		

Die in Barem abgeführten und in Natura geleisteten 199222 K 12 H. machen 79·6% der ganzen Schuld aus.

B) *Strassenaequivalent-Gebühren:*

Rückstand von Jahre 1907		101 K. 86 H.
Vorschreibung pro 1908.	.	2110 K. 05 H.
	<u>Zusammen:</u>	<u>2211 K. 91 H.</u>
Hievon wurden abgeführt	.	1950 K. 26 H.
Bleibt ein Rückstand am Schlusse des Jahres 1908:		261 K. 65 H.

C) *Schotterstrafen:*

Rückstand vom Jahre 1907		1272 K. 80 H.	
Vorschreibung pro 1908	.	201 K. — H.	
	<u>Zusammen</u>	<u>1473 K. 80 H.</u>	
Hievon wurden abgeführt	210 K. — H.	}	273 K. — H.
Abgeschrieben	63 K. — H.		
Bleibt ein Rückstand am Schlusse des Jahres 1908:		1200 K. 80 H.	

D) *Alle Strassenarbeitsschuld:*

Rückstand vom Jahre 1907		2641 K. 32 H.
Vorschreibung für das Jahr 1908		— K. — H.
Hievon wurden abgeschrieben	.	2493 K. 12 H.
Bleibt ein Rückstand am Schlusse des Jahres 1908:		148 K. 20 H.

X. Comitatsfonde.

Die Journale der einzelnen Fonde wurden Ende Dezember 1908 mit folgenden Resultaten abgeschlossen :

Name des Fondes	Baargeld		Obligationen	
	K.	H.	K.	H.
Hauskassa 3080 K Postsparcassa u.	5289	15	—	—
Strassensteuer Fond	50350	68	617225	48
Forstbewahrungs	6322	65	53190	53
Phylloxera	180	21	6795	41
Hundesteuer	1206	48	—	—
5 % Komitatsumlage	11287	59	—	—
5 % Eisenbahnumlage	11841	16	875183	53
Kreisärzte .	3145	69	11695	96
Kreistierärzte .	—	—	4369	98
Komitatsbeamten-Pensions .	—	—	76227	28
Notärspensions .	8242	68	242223	86
Stipendienfond für Notärsprikanten	623	74	9440	19
Matrikelführer Fond	2297	04	—	—
Wirtschafts	2821	30	38803	61
Armen	72	—	5532	35
Maasaichungs	57	51	436	95
Veterinär	29	60	8509	23
Spitalsbau .	—	—	11272	78
Spitalsverwaltung	—	—	—	—
Dispositionis	12	81	8863	08
4 % Komitatshausbau	—	—	8543	04
Forstwarten-Pensions	1084	19	17608	55
Grosschenker Bezirksspitals .	1448	46	114198	54
Stipendienfond des gew. Oberalbenser Komitates .	881	22	85427	29
Segesvárer Stuhls-Allodial Fond	90	87	6217	38
Segesvárer Stuhls-Beamten-Witwen u. Waisen Pensions Fond	1992	54	64548	78
Medgyeser Stuhls-Beamten Pensions-Fond .	139	62	43896	36
Medgyeser Stuhls-Invaliden Pensions-Fond .	1462	97	50900	—
Repser Stuhls-Allodial Fond	7269	19	184354	20

Name des Fondes	Baargeld		Obligationen	
	K.	H.	K.	H.
Repser Stuhls-Beamten Pensions F.	1092	30	51750	89
Repser Stuhls-Spitalsfond	—	—	—	—
Grosschenker Stuhls-Allodialfond	1216	67	31382	79
Grosschenker Stuhls-Beamten Pensions-Fond	465	62	55754	78
Grosschenker Stuhls-Invaliden F.	894	92	34300	—
Verwaltungs-Deposit Fond	6871	78	67700	14
Notärsgelalten	674	—	—	—
Obergespans-Gemälde	—	—	—	—
Komitatstelephon	43	86	115146	05
Komitats-Wegmeister und Weg- räumer Pensions-Fond	178	90	10202	22
Hundesteuer Fond für sanitäre Zwecke	576	54	10745	01
Hundesteuer Fond für veterinäre Zwecke	889	23	27639	48

Über den Stand der die einzelnen Fonde belastenden Schulden kann ich Folgendes berichten :

1. Von den, den Komitatshausbaufond am Schlusse des Jahres 1907 noch belastenden 9800 K. wurden in diesem Jahre 4000 K. getilgt, und zwar deshalb nicht mehr, weil der Ertrag dieses Fondes auf Grund des oberbehördlich genehmigten Generalversammlungsbeschlusses in erster Reihe zur Auszahlung der in dem Komitatsbeamten-Pensionsfond keine Deckung findenden Pensionen verwendet wird. Die Schuld des Komitatshausbaufondes beträgt also am Schlusse des Jahres 1908: 5800 Kronen.

2. Den Strassenfond belasteten am Schlusse des Jahres 1907 die für den Eisenbahnbau aufgenommenen 488450 K 58 H., hievon sind im Laufe des Jahres 3971 K. 86 H., getilgt worden und verblieben demnach am Schlusse des Jahres 1908 noch 484478 K 72 H.

3. Den Eisenbahnbau fond belasteten am Schlusse des Jahres 673636 K. 64 H. Hievon sind im Laufe des Jahres 1908: 5638 K. 62 H. getilgt worden, es verblieben demnach am Schlusse des Jahres 667998 K. 02 H.

4. Den Spitalsbaufond belasteten von dem zuerst aufgenom-

menen Darlehen am Schlusse des Jahres 1907: 144624 K. 52 H. hievon wurden getilgt 1587 K 92 H. es bleiben demnach Ende 1908 noch rückständig 143036 K. 60 H. Von den für den Ausbau des Spitals, auf Grund oberhördlich genehmigten Generalversammlungs-Beschlusses zu Lasten dieses Fondes aus verschiedenen Comitatsfönden aufgenommenen Darlehen von 160000 K. verblieben am Jahresschlusse 1907: 155098 K. 37 H. hievon sind getilgt worden 1116, K. 43 H. und verblieben demnach 153981 K. 61 H.; insgesamt belasten diesen Fond Ende 1908 noch 297018 K 21 H.

5. An 5% Comitatsumlagen sind im Jahre 1908: 46298 K. 97 H. eingezahlt worden.

6. An 5% Eisenbahnumlagen flossen insgesamt 46817 K. 81 H. ein.

XI. Unterrichtswesen.

Im Jahre 1908 waren im Comitato 236 Elementarschulen, hievon waren 25 staatlich, 2 Comunal, 92 evang. A. B., 3 röm. kath., 28 griech. kath. und 86 griech. orient.

Im vorigen Schuljahre waren 6 staatliche, 1 Emke und 4 Kindergärten evang. A. B., ferner 5 staatl. und 2 ev. ständige Kinderasyle, 10 staatliche, 1 Gemeinde und 24 ev. Sommerasyle.

Es wirkten in den Volksschulen 407 Lehrer (Männer und Frauen) und zwar in den staatl. Schulen 68 in den communalen 2, in den röm. kath. 4, in griech. kath. 30, in den evang. Schulen A. B. 211 und in den griech. orient Schulen 92.

Diplomierte Lehrer waren 396 nicht diplomierte 11, von letzteren waren in röm. kath. 1, in griech. orient. 8, und in ev. Schulen A. B. 2 angestellt.

Die Zahl der Gewerbelehrling-Schulen betrug 6 und zwar 1 staatliche und 5 communale, in welchen 39 Lehrer 705 Gewerbelehrlinge unterrichteten.

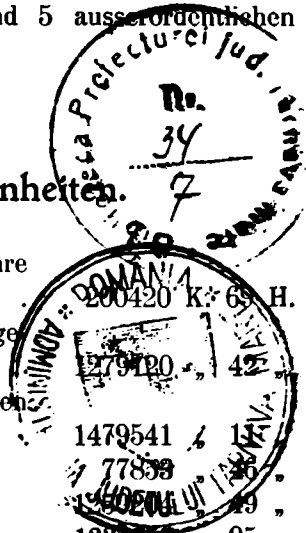
Die Zahl der Bürgerschulen betrug auch im Vorjahre 3 und zwar 1 staatliche Maedchenbürgerschule mit 6 Lehrkräften und

96 Schülerinnen, und je eine Mädchen und Knaben Bürgerschule ev. A. B. in Segesvár mit 5 ord. und 2 ausserordl. Lehrkräften und 152 Schülerinnen, resp. 4 ord. u. 4 ausserordtl. Lehrkräften und 112 Schülern.

Ausser diesen Lehranstalten ist in Segesvár ein Mädchen-seminar ev. A. B. mit 6 ordentlichen und 5 ausserordentlichen Lehrkräften und 59 Schülerinnen.

XII. Steuer-Angelegenheiten.

1. Die Steuerrückstände aus dem Jahre 1907 betragen		
Für das Jahr 1908 wurden vorgeschrieben		
Die Gesamtschuld an directen Steuern betrug		
Hievon wurden abgeschrieben		
Eingezahlt		
Summe der Abschreibung, Einzahlung	1337051	95 „
Im Rückstande verblieben	142483	16 „
Die Einzahlung des Jahres 1908 ist in Bezug auf die Einzahlung des Jahres 1907 ungünstiger um	174890	61 „
2 Die Rückstände an Militärbefreiungstaxen aus dem Jahre 1907 betragen	46508	31
Im Jahre 1908 wurden vorgeschrieben	40594	95 „
Demnach die Summe der Schuld	87103	26 „
Hievon wurden abgeschrieben	14710	38 „
Eingezahlt	42114	45 „
Summe der Abschreibung und Einzahlung	56824	83 „
Im Rückstande verblieben	30278	43 „
Die Einzahlung des Jahres 1908 ist in Bezug auf die des Jahres 1907 ungünstiger um	6893	43 „

3. Der Gesamtrückstand des Jahres 1907 und die gesammte Vorschreibung des Jahres 1908 betrug	1566644 K.	37 H.
Abgeschrieben wurden	92563	84 „
Eingezahlt	1301318	94 „
Rückständig blieben	172761	59 „
Die Gesamteinzahlung des Jahres 1908 ist in Bezug auf die des Jahres 1907 ungünstiger um	181784	04 „

XIII. Wasserrechts-Angelegenheiten.

Im Bereiche des Comitates wurden im Jahre 1908 folgende Wasserregulierungs Arbeiten vorgenommen :

A) Wasserregulierungen.

1. In der Gemeinde Reps wurde das untere Bett des Kosd-Grabens gereinigt u. hiebei mit einem Kostenaufwande von 8382 K. 90 H. 11975 m³ Erde bewegt.

2. Ebenfalls in Reps wurde beim oberen Ende des Verbindungsgrabens, der den Kosd- u. Loh-Graben vereinigt eine Schleusse eingebaut, wodurch der die Gemeinde durchziehende Lohgraben ständig mit fliessendem Wasser versehen werden kann. Bei diesen Arbeiten wurden 1300 m³ Erde bewegt, die Kosten der Schleusse selbst belaufen sich auf 5065 Kronen.

3. In Teufelsdorf wurde die im Jahre 1907 begonnene Bachregulirung beendet. Dabei mit Gemeindearbeiten im Jahre 1908 : 700 m³ Erde bewegt, die Barausgaben betragen 114 K. 40 H.

4. Auf dem Hattert der Gemeinde Bürkös wurde der neben dem Haarbach gelegene niedere Teil des den Galambfalvischen Erben gehörenden Grundes erhoben, wobei mit einer Ausgabe von 505 K. 54 H. 120 m³ Erdarbeit ausgeführt wurde.

5. Die Gemeinde Sächsisch-Scharosch beendete in diesem Jahre durch Ausheben von 1060 m³ Erde mit Gemeindearbeit einen Kokeldurchstich.

6. Auch in Streitfort wurde die im Jahre 1907 begonnene Wasserregulierungsarbeit fortgesetzt u. in diesem Jahre bei einem Aufwande von 2191 K. 95 H. 19623 m³ Erde ausgehoben.

7. Die Gemeinde Sárpatak regelte mit Gemeindearbeit das Bett des Dorfgrabens u. bewegte hiebei 550 m³ Erde.

8. In der Wossling wurde die im Jahre 1907 benommene Trockenlegung eines Sumfes ebenfalls mit Gemeindearbeit beendet u. hiebei 250 m³ Erde bewegt.

Bei den unter 1—8 angeführten Arbeiten wurden im Jahre 1908: 35578 m³ Erde bewegt, die sämtlichen Barausgaben betragen 11759 K. 79 H. u. wurden dadurch 161 Kat. Joch Grund gegen Wasserschaden geschützt.

Ausser den obigen Arbeiten wurden zum Schutze der Gemeinde Halvelagen gegen den Schaden der Bergwasser u. für die mit der Commassation im Zusammenhang stehenden Wasserregulierungsarbeiten der Gemeinde Trappold die Pläne fertiggestellt, ferner Vorarbeiten getroffen für die Bettregulierung der Gemeindegraben in Denndorf und Bürkös und für die Wasserregulierungsarbeiten des zu commassierenden Deutsch-Kreutzer Hattert.

B) Ufersicherungen.

1. In der Gemeinde Weisskirchen wurden die Pläne zur Sicherung des Ufers der Grossen-Kokel längs des staatlichen Gutes in der Länge von 920 m. festiggestellt.

2. In der Gemeinde Bürkös wurde der Plan für Herstellung einer geflochtenen Ufersicherung zur Regelung des Abflusses des Haarbaches längs des Galambfalvischen Gutes in einer Länge von 100 m. fertiggestellt.

C) Wasserleitungen.

Im Jahre 1908 wurden folgende neuen Wasserleitungen gebaut u. zwar:

1. In Gross-Schenk vom Anger-Riede aus mit 6026 Kronen.

2. Gleichfalls Gross-Schenk erweiterte die im Paus-Graben befindliche Wasserleitung mit 4656 Kronen.

3. In der Gemeinde Schaas, wo die Wasserleitung bis Ende des Jahres zwar nicht ganz fertig war, jedoch der Vollendung nahe

stand und für die vollendeten Arbeiten 16180 K. 93 H. ausbezahlt wurden.

In Arbeit stehen die Pläne der Wasserleitung in Gross-Schenk für die romänische Gasse, ferner der Wasserleitungen der Gemeinden Bekokten, Gross-Lasslen, Sárpatak, Keisd, Moha, Hundertbücheln, Stein u. Deutsch-Kreutz.

D) *Sonstige Arbeiten.*

1. In Stein wurden für eine auszubauende Wasserleitung die Quellen gesammelt.

2. In Kleinschenk wurde der 0·8 Kat. Joch grosse Grund des Johann u. Michael Schwab drainiert.

3. In Hásság wurde ein Wasserrecht der Gemeinde entsprechend umgeändert.

4. In Marktschelken wurde ein Wasserleitungsbrunnen hergestellt.

5. In Gross Schenk wurde der Sammel-Brunnen der Wasserleitung mit einem Filtrir Bassin versehen.

Ausser diesen angeführten Arbeiten wurden die Pläne angefertigt zum Umbau der Betonwehre für das Elektrizitätswerk in Segesvár; für Einrichtung einer Beton Viehtränke auf der Weide der Gemeinde Moha; für Johann u. Michael Schwab in Kleinschenk für eine Bewässerungs-Anlage; für die Gemeinde Denndorf für Betontröge; zur Errichtung einer Beton-Viehtränke in Halmágy und schliesslich zur Bestimmung zweier Wasserrechte in Bürkös.

XIV. Von den Waisen und Curanden.

Über den Stand der in den Wirkungskreis des Waisenstuhles fallenden Angelegenheiten im Jahre 1908 vornemlich über die Tätigkeit der Pupillarbehörde und über den Stand der Waisenfonde, endlich über die persönlichen und Vermögensverhältnisse der Pupillen und Curanden beehre ich mich Nachstehendes zu berichten:

Der Gang der Verwaltung der Pupillarangelegenheiten war im abgelaufenen Jahre sowohl im Centralamt wie in den einzelnen

Gemeinden des Komitates regelmässig und normal. Hindernisse und Schwierigkeiten oder Collisionen, welche besondere Verfügungen erfordert hätten, sind nicht aufgetaucht.

Was die in den Paragraphen 3 und 128 der Instruktion vorgeschriebene Aufsicht im Centralamt, sowie die Ausübung der monatlichen Controlle über die Amtstätigkeit betrifft, ist der Waisenstuhlpräses seinen diesbezüglichen Obliegenheiten Ordnungs und vorschriftgemäss nachgekommen und hat bei der Ausübung dieses Rechtes keine solchen Mängel und Versäumnisse gefunden, deren Behebung besondere Verfügungen erfordert hätte.

Die Visitation der Pupillarverwaltung in den Gemeinden, also die Controlle an Ort und Stelle wurde auch im abgelaufenen Jahre durchgeführt, nachdem der Minister des Innern zum Zwecke der Deckung jener Reisekosten, welche dem Waisenstuhlpräses in Folge der Visitation der Pupillarverwaltung in den Gemeinden erwachsen, eine staatliche Dotation von 500 Kronen bewilligt hatte. Damit war die Möglichkeit gegeben, die Pupillarverwaltung im Sinne des Paragraphen 4 der Instruktion im Jahre 1908 insgesamt in 27 Gemeinden zu visitiren.

Diese Visitationen, welche eine Zeitdauer von 18 Tagen in Anspruch genommen haben, erstreckten sich auf die Gemeinden Schaaß, Trappold, Henndorf, Probsdorf, Roseln, Grosskopisch, Bürkös, Mergeln, Seligstadt, Rohrbach, Zied, Werd, Grossalisch, Kreisch, Rauthal, Felsendorf, Malnkrog, Neudorf, Klosdorf, Galt, Reps, Kaltbrunnen, Héviz, Homorod, Deutschkreuz, Teufelsdorf und Weisskirchen.

Die Circularverordnung des Innersministers, Zahl 123129/903 verpflichtet den Waisenstuhlpräses, bei Gelegenheit der Visitation der Pupillarverwaltung an Ort und Stelle die Zweckmässigkeit und Notwendigkeit dieses Prüfungssystems zum Gegenstand besondern Studiums zu machen. Da nun das Ergebniss der Erfahrungen, die der Waisenstuhlpräses, in dieser Hinsicht im verflossenen Jahre 1908. gesammelt hat, sich mit den diesbezüglichen Erfahrungen der letzten Jahre deckt, verweise ich desshalb in dieser Hinsicht auf den ausführlichen Bericht über das Jahr 1904. Gleichzeitig spreche ich auch bei dieser Gelegenheit die Überzeugung aus, es sei dieses Prüfungssystem auch in Zukunft aufrecht zu er-

halten da alle jene Gründe, welche die Zweckmässigkeit und Notwendigkeit jenes Systems motiviren, sich in vollem Maasse auch heute geltend machen.

Was den Verkehrsausweis sowie die Tätigkeit der Pupillarbehörde im Jahre 1908. betrifft, kann ich zur Kennzeichnung derselben folgende Daten aufführen.

Vom 1, Januar 1908 bis zum 31, December gelangten an das Waisenamt insgesamt 15967 Eingaben, von denen 15091 erledigt wurden, während 876 Actenstücke unerledigt blieben. Seine Motivierung findet dieser Rückstand darin, dass ein Referent seit dem 6. November wegen Krankheit beurlaubt ist, und dass das Amt leider über keine entsprechende Arbeitskraft verfügt, die in solchen Fällen mit dem Referat des erkrankten betraut werden könnte.

Der Waisenstuhl hat im abgelaufenen Jahre 4 Plenarsitzungen, weiterhin 48 ordentliche und 21 ausserordentliche, zusammen also 73 Sitzungen abgehalten.

Im Sinne des Paragraphen 4 der Innerministerial-Verordnung Zahl 133300/903. hat der Leiter des Waisenamtes auch im vergangenen Jahre über die Exmittirungen der Beamten zum Zwecke der Controlle ein Verzeichnis geführt, dem entnommen werden kann, dass der Waisenstuhl im Jahre 1908 bloss in 6 Fällen Beamte mit der Abhaltung von Tagsatzungen oder Feilbietungen betraut hat.

Die Waisenkasse wurde seitens des königlichen Finanzdirektors im Laufe des Jahres dreimal skontriert und zwar am 22. u. 23. April, dann am 12 August, endlich am 11, und 12. December. An der ersten und letzten dieser Skontrierungen hat der Waisenstuhlpräses persönlich teilgenommen. Die Kassagebahrung wurde jedesmal in Ordnung befunden.

Entsprechend den Bestimmungen des Paragraphen 3 der Instruktion für die Waisenstühle hat der Leiter des Amtes auch die Bücher des Komitatsfiskals sowie der, der königlichen Finanzdirektion beigeordneten Buchhaltung überprüft, und zwar jene am 27. Juni und 31. December, diese am 21. und 22. Mai sowie am 29. und 30. Oktober. Die Bücher und Journale wurden in Ordnung befunden.

Im Sinne des Paragraphen 93. der Instruktion hat der Komitats-

fiskal seinen Bericht über den Stand der Prozessangelegenheiten am Jahresschluss zusammengestellt und vorgelegt.

Die von der Vormundschaftsbehörde im Sinne der unter Zahl 1—1903. V—c. herausgegebenen Innerministerial-Verordnung für verlassen erklärte Kinder sind in den Asylen in Marosvásárhely, Budapest, Temesvár, Arad, Kolozsvár, Szegedin und Kassa untergebracht.

Die Zahl der für verlassen erklärten Kinder beträgt am Schluss des Jahres 1908 insgesamt 34. Ihrer politischen Zuständigkeit nach gehören davon 8 Kinder nach Sárpatok, 2 nach Grosskopisch, 2 nach Keisd, 2 nach Héjjasfalva, dann 1 Kind nach Arbegen, 2 nach Wurmloch, 1 nach Scharosch, 1 nach Pretai, 1 nach Tobsdorf, 1 nach Meschen, weiterhin 2 Kinder, nach Streitfort, 1 nach Dak, 1 nach Ürmös, 1 nach Héviz, 2 nach Leblang, fernerhin 1 Kind nach Werd und 1 nach Bürkös, endlich 2 Kinder nach Braller, 1 Kind nach Gürteln und 1 nach Grossschenk.

Der Waisenstuhl hat sich auch im abgelaufenen Jahre genötigt gesehen, den Komitatsfiskalen im Interesse einzelner Pupillen und Curanden mit der Durchführung von Prozessen zu betrauen.

Am Schlusse des Jahres 1907 waren 14 Prozesse anhängig geblieben. Im Laufe des Jahres 1908 wurde der Fiskal mit der Durchführung von 17 Prozessen betraut. Im Laufe des Jahres wurden 27 Prozesse systiert, beziehungsweise erledigt, somit bleiben am Schlusse des Jahres 1908 noch 4 Prozesse anhängig

Die Zahl der unter Vormundschaft und Curatel gestandenen Personen, sowie den während des Jahres im Stande derselben eingetretenen Wechsel beleuchten folgende Daten:

Am Schlusse des Jahres 1907 waren in Evidenz verblieben:

a) Waisen	11506
b) Curanden	. 1423
Zusammen:	<u>12929</u>

Dazu kamen im Jahre 1908:

a) Puppillen	939
b) Curanden	. 120
Zusammen:	<u>1069</u>

Zur Rechnungslegung verpflichtet waren am Jahresschluss

1908 insgesamt 346 Tutoren und Curatoren. Eingereicht wurden bis zum Schlusse des Jahres zusammen 211 Rechnungen, so dass mit der Rechnungslegung 135 Tutoren und Curatoren im Rückstande geblieben sind. Von der Vormundschaft wurden im Laufe des Jahres 1908 befreit :

I.

Durch Erfüllung des 24. Lebensjahres 906 Pupillen.

II.

In Folge Grossjährigkeitserklärung :

a) Männliche Pupillen	22
b) Weibliche Pupillen	8

III.

Durch Eheschliessungen 69 Mädchen.

IV.

In Folge Ablebens :

a) Männliche Pupillen	15
b) Weibliche Pupillen	14

V.

Aussereheliche Kinder durch nachträgliche Eheschliessung der Eltern :

a) Männliche Pupillen	6
b) Weibliche Pupillen	5

Somit wurden von der Vormundschaft befreit insgesamt 1045 Pupillen.

Von der Curatel wurden befreit :

I.

In Folge Ablebens:

a) Männliche Curanden	8
b) Weibliche Curanden	10

II.

Solche, die in Folge ihres Aufenthaltes an unbekanntem Orte unter Curatel gestellt worden waren inzwischen jedoch in die Heimat zurückgekehrt sind:

a) Männliche Curanden	35
b) Weibliche Curanden	28

Demnach wurden von der Curatel insgesamt 81 Curanden befreit.

Es blieben demnach am Jahresschlusse 1908:

1. Unter Vormundschaft	10557 Pupillen.
2. Unter Curatel	1462 Curanden.
Zusammen	12019 Personen.

Ueber das in der Waisenkasse verwaltete Vermögen der Pupillen und Curanden, beziehungsweise über den Stand der Waisenkasse selbst im Jahre 1908 berichte ich folgendes

Stand der Waisenkasse mit Jahresschluss 1907

In Baargeld	877 K. 01 H.
In Werthpapieren u. Sparkassebüchern	839507 45
In Privatschuldscheinen	89960 99 „
In Pretiosen	592 „ — „
Zusammen	930947 45

Im Jahre 1908. flossen ein:

In Baargeld	200811 K. 77 H.
In Werthpapieren u. Sparkassebüchern	102927 91
In Privatschuldscheinen	3369 66 „
In Pretiosen	— „ — „
Zusammen	307109 34

Im Jahre 1908. wurden ausgefolgt:

In Baargeld	199437 K. 34 H
In Werthpapieren u. Sparkassebüchern	27103 67 H.
In Privatschuldscheinen	1837 52
In Pretiosen	— „ — „
Zusammen	228378 48

Stand der Kasse am Schlusse des Jahres 1908:

In Baargeld	2151 K. 44 H.
In Werthpapieren u. Sparkassebüchern	915331 74
In Privatschuldscheinen	91503 13 „
In Pretiosen	592 „ — „
Zusammen	1009678 K. 31 H.

Da die Gelder der Waisen und Curanden ausser in der Waisenkasse auch im Deposit derselben verwaltet werden, erachte

ich es für notwendig, auch die, die Verwaltung dieses Deposites beleuchtenden Daten anzuführen.

Stand des Deposites am Schlusse des Jahres 1907:

In Baargeld	37984 K. 64 H.
In Sparkassebüchern	1026 —
In Privatschuldscheinen	— „ — „
Zusammen	<u>39010 K. 64 H.</u>

Im Jahre 1908. flossen ein:

In Baargeld	168937 K. 96 H.
In Sparkassebüchern	13902 79 „
In Privatschuldscheinen	23000 „ — „
Zusammen	<u>205840 K. 75 H.</u>

Im Jahre 1908. wurden verausgabt:

In Baargeld	158297 K. 12 H.
In Sparkassebüchern	13928 79 „
In Privatschuldscheinen	17000 „ — „
Zusammen	<u>216225 K. 91 H.</u>

Somit Stand der Depositenkasse mit Jahresschluss 1908:

In Baargeld	21625 K. 48 H.
In Sparkassebüchern	1000 —
In Privatschuldscheinen	6000 „ — „
Zusammen	<u>28625 K. 48 H.</u>

Der im Sinne des Paragraphen 5 des Gesetzartikels XXI. ex 1901. gegründete „Hilfsfond für verlassene Kinder“ zeigt am Schlusse des Jahres 1907. folgenden Stand:

In Baargeld	7 K. 36 H.
In Sparkassebüchern	1417 „ 67 „
Zusammen	<u>1425 K. 03 H.</u>

Im Jahre 1908. flossen ein:

In Baargeld	— K. — H.
In Sparkassebüchern	31 „ 87 „
Zusammen	<u>31 K. 87 H.</u>

Im Jahre 1908. wurden verausgabt:

In Baargeld	481 K. — H.
In Sparkassebüchern	— „ — „
Zusammen	<u>481 K. — H.</u>

Somit Stand dieses Fondes am Schlusse des Jahres 1908:

In Baargeld	— K. — H.
In Sparkassebüchern	975 „ 90 „
Zusammen	905 K. 90 H.

Hinzugerechnet zu dieser Summe die oben ausgewiesenen 1.009,678 K. 31 Heller, sowie die in der Depositenkasse ausgewiesenen 28625 K. 48 Heller, beträgt die Gesamtsumme der in der Pupillarkasse verwalteten Werte am Schlusse des Jahres 1908. insgesamt 1.039,279 K. 69 Heller.

Im vorangehenden beehrte ich mich über den Stand der Verwaltungs-, Waisen- und Vormundschaftsangelegenheiten, sowie über die Tätigkeit des Beamtenkörpers Rechenschaft zu legen und bitte gleichzeitig den löblichen Municipalausschuss, diesen meinen Bericht zur Kenntniss nehmen und dem Beileid über das Hinscheiden der Ausschussmitglieder Friedrich Pildner und Dr. Heinrich Müller protokollarisch Ausdruck geben zu wollen.

Segesvár, am 1-ten Mai 1909.

STEFAN v. SOMOGYI,
 RITTER DES EISERNEN KRONEN-ORDENS, VICEGESPAN.

